

Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Lausuntoyhteenveto

2.12.2021

VN/6255/2021
SMDno-2015-488

Työryhmän mietintö; luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Sisällys

Työryhmän mietintö; luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.....	1
1 Johdanto	3
1.1 Työryhmän mietintö – ehdotus hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi	3
1.2 Pyydetty ja saadut lausunnot	4
2 Yleinen lausuntopalaute	6
2.1 Tiivistelmä	6
2.2 Yleispalaute ehdotuksen tarpeellisuudesta ja lähtökohdista	6
3 Yksityiskohtainen palaute	12
3.1 Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta.....	12
1 luku Yleiset säännökset.....	12
2 luku Säilytystilaan ottaminen	16
3 luku Sijoittaminen säilytystilassa, perushuolto ja siirtäminen	19
4 luku Vapautensa menettäneen omaisuus.....	25
5 luku Terveystieteidenhuolto	28
6 luku Kirjeenvaihto, puhelut ja sähköinen viestintä.....	30
7 luku Tapaamiset ja muut yhteydet säilytystilan ulkopuolelle	30
8 luku Säilytystilan valvonta, järjestys sekä säilytystilan ja vapautensa menettäneen tarkastaminen.....	31
9 luku Muun henkilön tarkastaminen	36
10 luku Turvaamistoimenpiteet ja voimakeinojen käyttö	37
11 luku Vapautensa menettäneen kuljetus	41
12 luku Ilmoituksen ja tiedon antaminen.....	41
13 luku Muutoksenhaku	41
3.2 Laki kuolemansyyn selvittämisestä.....	43
3.3 Laki rikostorjunnasta Tullissa	43
3.4 Laki henkilötietojen käsittelyssä poliisitoimessa	44
3.5 Rajavartioliaki.....	44
4 Jatkovalmisteluun liittyvät muut huomiot	44
4.1. Vaikutusarvioinnit.....	44
4.2. Erinäiset huomiot.....	46

1 Johdanto

1.1 Työryhmän mietintö – ehdotus hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Sisäministeriön poliisiosasto asetti 30.3.2015 työryhmän (SM014:00/2015), jonka tehtävänä oli laatia esiselvitys poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain uudistamistarpeista sekä siihen liittyvistä muiden lakien muutostarpeista. Työryhmässä oli sisäministeriön lisäksi edustus oikeusministeriöstä, Poliisihallituksesta, Itä-Uudenmaan poliisilaitoksesta, Lounais-Suomen poliisilaitoksesta sekä Helsingin poliisilaitoksesta. Työryhmä laati esiselvityksen hallituksen esityksen muotoon ja päätti työnsä 1.4.2021.

Työryhmän mietinnössä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta. Lailla kumottaisiin voimassa oleva samanniminen laki. Lisäksi kumottaisiin päihytyneiden käsittelystä annettu laki sekä muutettaisiin pakkokeinolakia ja henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettua lakia.

Ehdotettavan uuden lain soveltamisesta muiden viranomaisten säilyttämien vapautensa menettäneiden kohteluun säädettäisiin voimassa olevaa sääntelyä vastaavasti näitä viranomaisia koskevissa erityislaeissa. Esitysluonnos sisältää ehdotukset neljäntoista muun lain muuttamiseksi pääosin lakiviittauksia koskevien teknisten muutosten johdosta.

Esityksen tavoitteena on poliisin lain nojalla säilyttämien vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelua koskevan lainsäädännön uudistaminen. Säilytykseen liittyviä vapautensa menettäneiden oikeuksia, velvollisuuksia ja perusoikeuksien rajoituksia, vartiointitehtävissä toimivan henkilöstön toimivaltuuksia ja viranomaisten velvollisuuksia koskevat säännökset saatetaan ajan tasalle, ottaen huomioon erityisesti perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista valvovien kansallisten ja kansainvälisten valvontaelinten ratkaisut ja kannanotot, oikeuskäytäntö sekä säännösten käytännön sovellettavuus.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi aiempaa selkeämmin yleislaki, jota sovellettaisiin kaikkien poliisin lain nojalla säilyttämien vapautensa menettäneiden kohteluun.

Tutkintavastuun ja säilytysvastuun eriyttämistä edellytettäisiin sekä säilyttämiseen liittyvää päätöstoimivaltaa että säilytystilan järjestystä koskevissa säännöksissä. Päätöstoimivaltaa siirrettäisiin esimiestasolta vartiointitehtävissä konkreettisesti toimiville virkamiehille ja päätöksiä koskevaa sääntelyä selkeytettäisiin ja johdonmukaistettaisiin myös muutoin.

Päihytyneiden käsittelystä annettu laki kumottaisiin vanhentuneena ja asiaa koskevat tarpeelliset säännökset siirrettäisiin uuteen poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettavaksi ehdotettavaan lakiin. Samassa yhteydessä selviämishoidon järjestämisvastuuta koskevaa sääntelyä täsmennettäisiin.

Esityksessä ehdotetaan saatettavaksi ajan tasalle säilytystilan päivittäistoimintoihin liittyvät säännökset. Tässä yhteydessä sääntelyä täydennettäisiin muun muassa koskien tupakointia ja tiedotusvälineiden seurantaa. Lakiin lisättäisiin sähköistä viestintää ja yhteydenpitoa koskevia säännöksiä. Omaisuuden hallussapitoa ja vastaanottamista koskevaa sääntelyä muutettaisiin siten, että se vastaa nykyistä paremmin poliisin säilytystilan toimintaympäristön vaatimuksia.

Vapautensa menettäneiden terveydenhuoltoa koskeva sääntely yhdenmukaistettaisiin ehdotetussa sosiaali- ja terveyspalveluiden rakenneuudistuksessa omaksuttujen ratkaisujen kanssa. Säilytystilan ja vapautensa menettäneiden henkilöllistä ja teknistä valvontaa sekä henkilötietojen käsittelyä koskevaa sääntelyä täsmennettäisiin. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uudet säännökset koskien vapaudenmenetyksen alussa tarvittaessa käytettävää tehostettua valvontaa. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi myös erikseen säilytystilahenkilöstön vähimmäisresursseista vapautensa menettäneiden valvonnassa.

Vartiointitehtävissä toimivan virkamiehen kiinniottotoimivaltuuksia säilytystilan alueella ja muuten virkatehtävän aikana tarkistettaisiin. Vartiointitehtävissä toimivien virkamiesten voimakeinojen käyttöä koskevat säännökset yhdenmukaistettaisiin suhteessa poliisimiesten voimakeinojen käyttöä koskevaan sääntelyyn.

Myös muutoksenhakumenettelyä koskevia säännöksiä täsmennettäisiin kautta linjan.

Menettelyjen yhdenmukaisuuden varmistamiseksi ehdotetaan säädettäväksi hallinnollisten määräysten antamisesta keskeisissä säilyttämiseen liittyvissä asioissa.

1.2 Pyydetty ja saadut lausunnot

Lausuntoyhteenveto on jaettu koosteeseen yleisestä palautteesta sekä yksityiskohtaisempaan koosteeseen saatujen lausuntojen sisällöstä. Lausuntojen koko sisältöä ei ole toistettu yksityiskohtaisesti. Lausuntoja on tiivistelmää varten lyhennetty, niiden kieliasua on yhtenäistetty ja niiden osia on ryhmitelty yleisen palauteosion lisäksi luvuittain ehdotetun lain rakenteen mukaisesti.

Sisäministeriö pyysi hallituksen esitysluonnoksen muotoon laaditusta työryhmän mietinnöstä lausuntoa 72 taholta. Lausunnon antamisaika oli 9.4.2021–21.6.2021, ruotsinkielisen käännöksen osalta 29.7.2021–7.10.2021. Alkuperäiset lausunnot ovat kokonaisuudessaan saatavissa valtioneuvoston verkkosivuilta [hankkeen hankesivuilla](#). Lausuntoja saapui yhteensä 37.

Lausuntoa pyydettiin seuraavilta tahoilta, joista tähdellä merkityt (*) antoivat lausunnon:

Oikeusministeriö *
Sosiaali- ja terveysministeriö *
Valtiovarainministeriö *
Puolustusministeriö *
Ulkoministeriö *
Työ- ja elinkeinoministeriö
Valtioneuvoston kanslia
Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia *
Oikeuskanslerin virasto
Tietosuojavaltuutetun toimisto *
Yhdenvertaisuusvaltuutettu *
Keskusrikospoliisi *
Poliisiammattikorkeakoulu
Poliisihallitus *
Helsingin poliisilaitos *
Hämeen poliisilaitos *
Itä-Suomen poliisilaitos *
Itä-Uudenmaan poliisilaitos *

Kaakkois-Suomen poliisilaitos *
Lapin poliisilaitos *
Lounais-Suomen poliisilaitos *
Länsi-Uudenmaan poliisilaitos *
Sisä-Suomen poliisilaitos *
Oulun poliisilaitos *
Pohjanmaan poliisilaitos *
Suojelupoliisi
Syyttäjälaitos *
Tulli*
Tuomioistuinvirasto
Korkein hallinto-oikeus *
Suomen kuntaliitto *
Maakuntien liitot
Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos *
Työterveyslaitos *
Etelä-Karjalan sairaanhoitopiiri
Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri
Etelä-Savon sairaanhoitopiiri
Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri *
Itä-Savon sairaanhoitopiiri
Kainuun sairaanhoitopiiri
Kanta-Hämeen sairaanhoitopiiri
Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri
Keski-Suomen sairaanhoitopiiri
Kymenlaakson sairaanhoitopiiri
Lapin sairaanhoitopiiri
Länsi-Pohjan sairaanhoitopiiri
Pirkanmaan sairaanhoitopiiri
Pohjois-Karjalan sairaanhoitopiiri
Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri
Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri
Päijät-Hämeen sairaanhoitopiiri
Satakunnan sairaanhoitopiiri
Vaasan sairaanhoitopiiri
Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri
Aluehallintovirastot *
Poliisi-, ulosotto-, syyttäjä- ja maistraattilakimiesten edunvalvontajärjestö PUSH ry *
Poliisihallinnon Päälliköt ja Asiantuntijat ry
Poliisilakimiehet ry
Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry *
Suomen Asianajajaliitto *
Suomen Lakimiesliitto *
Luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat ry
Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry
Ihmisoikeusliitto ry
Sisäministeriön pelastusosasto
Sisäministeriön rajavartio-osasto *
Sisäministeriön maahanmuutto-osasto
Sisäministeriön kansallisen turvallisuuden yksikkö
Ålands polismyndighet *
Ålands landskapsregering *
Ålands landshövding
Statens ämbetsverk på Åland

Lisäksi lausunnon antoivat seuraavat tahot, joille ei ollut lähetetty lausuntopyyntöä:

Amnesty International Suomen osasto ry

2 Yleinen lausuntopalaute

2.1 Tiivistelmä

Yleisesti lausunnonantajat kannattavat esitystä ja sen tavoitteita sekä pitävät lain kokonaisuudistusta tarpeellisena ja perusteltuna. Ehdotuksen tarkoitusta täsmentää sääntelyä ja saattaa vapautensa menettäneiden oikeuksia, velvollisuuksia ja perusoikeuksien rajoituksia sekä vartiointitehtävissä toimivan henkilöstön toimivaltuuksia ja viranomaisten velvollisuuksia koskevat säännökset ajan tasalle pidetään laajalti hyvänä. Esitys saa erityisesti kiitosta eri perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta valvovien kansallisten ja kansainvälisten valvontaelinten ratkaisujen ja kannanottojen kattavasta huomioinnista.

Ehdotettujen muutosten katsotaan yleisesti selkeyttävän ja yhdenmukaistavan sääntelyä. Lausunnoissa tuodaan kuitenkin esille runsaasti parannusehdotuksia, joilla ehdotettuja säännöksiä ja niiden perusteluja voitaisiin yhä täsmentää ja täydentää lainsäädännön epäselvyyden ja tulkinnanvaraisuuden välttämiseksi.

Usea lausunnonantaja huomauttaa, että valmistelu on tehty laajalti poliisin näkökulmasta, ja toivoo kattavampaa muiden toimialojen huomioimista jatkovalmistelussa. Huomiota olisi kiinnitettävä siihen, että ehdotettua lakia tultaisiin soveltamaan poliisin lisäksi usealla muulla toimialalla. Lausunnonantajista Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri (HUS) toteaa näkemyksensä, että esitys tulisi palauttaa kokonaisuudessaan valmisteluun siten, että terveydenhuollon palvelujärjestelmän edustus otettaisiin laajemmin mukaan.

Suurimpia huolenaiheita lausunnonantajien keskuudessa on resurssien riittävyys ehdotettujen uudistusten toteuttamiseen. Lausunnonantajista erityisesti poliisilaitokset toteavat ehdotetun lain aiheuttavan niiden toiminnalle merkittäviä lisäkustannuksia muun muassa yksinvartioinnin kiellon sekä säilytystilojen varustelun johdosta. Vastaavasti myös terveydenhuollon sektorin puolelta tuodaan esiin, että selviämishoidon järjestäminen tarkoittaisi terveydenhuollon toiminnalle lisäkustannuksia sekä henkilöstön että tilojen osalta.

2.2 Yleispalaute ehdotuksen tarpeellisuudesta ja lähtökohdista

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mukaan kokonaisuudistus on tarpeellinen. Nykyinen putkalaki perustuu osin liikaa tutkintavankeuslain ja vankeuslain ratkaisuille, jotka eivät riittävästi tunnista poliisivankilaympäristön erityispiirteitä ja siellä säilytettävien henkilöiden vapaudenmenetysten perusteiden moninaisuutta.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa, että suunnitelmana on, että vuoteen 2025 mennessä tutkintavankeja ei enää säilytettäisi poliisivankiloissa. Tästä johtuen vielä uudenkin putkalain aikana tutkintavankeja on sijoitettuna poliisivankiloihin, ja tulisi vielä pohtia, pitäisikö heitä koskevia erityissäännöksiä vielä olla. Tutkintavangin olosuhteet ja kohtelu eivät saa liikaa riippua siitä, missä hän on sijoitettuna.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa, että rauhallisten päihtyneiden osalta on epätarkoituksenmukaista ja heidän turvallisuutensa kannalta epätoivottavaa, että heitä on säilytettävä poliisin tiloissa. Hyvin toivottavaa on apulaisoikeusasiamiehen mukaan, että nyt saataisiin aikaan toimiva selviämishoitoratkaisu, jolloin vain osa päihtyneistä tulisi poliisiin säilytettäväksi.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan jää kuitenkin epäselväksi, miten sisäministeriö on ajatellut osaltaan pyrkiä varmistamaan, että nykyinen epätydyttävä tilanne korjaantuu niin selviämishoitoasemien kuin myös poliisivankiloissa tarjotun terveydenhoidon osalta. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan herää myös kysymys, onko näiden parannusehdotusten toteuttamiseen saatavissa riittävästi voimavaroja. Riittävä resurssointi on välttämätön edellytys sille, että vapautensa menettäneiden oikeudet voidaan turvata nimenomaan tosiallisesti käytännössä eikä vain paperilla.

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että ehdotettu uusi putkalaki asettaa poliisihallinnolle erittäin mittavan määräysten uudistamis- ja koulutushaasteen. Sekä Poliisihallitukselta että poliisilaitoksilta edellytetään hyvin aktiivista johtamista ja seurantaa sekä ennen uudistuksen voimaantuloa että sen jälkeen.

Oikeusministeriö pitää yleisesti erittäin myönteisenä sitä, että esitysluonnoksessa monelta osin pyritään täsmentämään sääntelyä ja saattamaan säännökset ajan tasalle, huomioiden erityisesti perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista valvovien kansallisten ja kansainvälisten valvontaelinten ratkaisut ja kannanotot, oikeuskäytäntö sekä säännösten käytännön sovellettavuus, kuten esityksessä todetaan.

Oikeusministeriö toteaa, että vapauden menettäminen ja erityisen vallanalaisuussuhteen tai laitovallan alaan joutuminen korostaa tarvetta huolehtia sääntelyn asianmukaisuudesta, koska tällöin vapaudenmenetyksestä johtuen henkilön muiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen jää pitkälti muiden varaan, mikä sisältää vaatimuksen sääntelyn täsmällisyydestä, riittävästä oikeusturvatakeista ja valvonnasta. Erityisesti tämä korostuu oikeusministeriön mukaan perustuslain 7 §:n 1 momentin ja 19 §:n 3 momentin osalta, joissa säännellään oikeudesta elämään sekä oikeudesta riittäviin sosiaali- ja terveystalveluihin. Koska poliisin säilyttämillä henkilöillä ei ole mahdollisuutta vapaudenmenetyksen vuoksi itsenäisesti hakeutua hoitoon tai saada asianmukaista hoitoa, niin riittävän hoidon ja tähän liittyvän valvonnan ja asianmukaisen koulutuksen turvaaminen korostuu nyt kyseessä olevassa esitysluonnoksessa.

Oikeusministeriö kiinnittääkin erityistä huomiota esitysluonnoksessa esille tuotuihin putkakuolemiin ja painottaa vahvasti, että tähän liittyvät säädösmuutokset, kuten valvontahenkilöstön lisääminen/yksinvartioinnista luopuminen sekä asiantuntemuksen lisääminen päihtyneiden käsittelyssä sekä selviytymishoidon riittävässä järjestämisessä, ovat välttämättömiä ja liittyvät myös valtion perustuslain 22 §:ssä olevaan aktiiviseen toimintavelvollisuuteen huolehtia perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta.

Toiseksi on oikeusministeriön mukaan syytä mainita, että putkalain kokonaisuudistus toteuttaa itse asiassa perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaista perustuslaillista toimeksiantoa, jonka mukaan vapauden menettäneen oikeudet tulee nimenomaan turvata lailla. Tähän liittyen voidaan todeta, etteivät vapautensa menettäneiden perusoikeuksiin kohdistuvat rajoitukset ole täten toteutettavissa lakia alemmanasteisin normein, tavanomaisen oikeuden nojalla tai niin sanottuun laitovallan tai erityisen vallanalaisuussuhteen olemassaoloon vedoten (HE 309/1993 vp, s. 49 ja PeVL 20/2005 vp, s. 2).

Oikeusministeriö toteaa, että nyt kyseessä olevassa esitysluonnoksessa sääntelyä on täsmennetty monelta osin, joten yleisesti voidaan katsoa ehdotetun sääntelyn paremmin täyttävän vaatimusta perusoikeusrajoituksia koskevan sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta. Vaatimus koskee myös laissa olevia valtuutusläännöksiä sekä kysymystä

siitä, mistä ylipäänsä tulee säätää laissa ja mistä voidaan säätää joko valtioneuvoston asetuksessa, ministeriöiden asetuksessa tai viranomaisen määräyksin. Esitysluonnoksessa on osin annettu Poliisihallitukselle valtuutus antaa määräyksiä, joista oli aikaisemmassa laissa annettava tarkempia säännöksiä mm. sisäministeriön asetuksessa. Tätä perustellaan tarpeella yhdenmukaistaa epäyhtenäisiä soveltamiskäytäntöjä. Tavoitetta on pidettävä kannatettava, vaikka tämän osalta epäselväksi jää, miltä osin viranomaisen määräys olisi lakia tai asetusta soveltuvampi keino yhdenmukaistaa käytäntöä.

Perustuslakivaliokunta on painottanut syyttömyysolettaman huomioon ottamisen tärkeyttä poliisin säilytettävänä ehdotetun lain nojalla olevien oikeudenmukaisessa kohtelussa (PeVL 21/2006 vp, s. 3). Tällä on oikeusministeriön mukaan erityistä merkitystä vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelussa ja heihin kohdistuvien rajoitusten arvioinnissa sekä esimerkiksi tutkintavastuun ja säilytysvastuun erottamisessa. Oikeusministeriö toteaa, että myös esitysluonnoksessa todetaan, että ”syyttömyysolettamasta johtuu kansainvälisten suositusten mukaan, että lähtökohtaisesti vapautensa menettäneelle tulisi varata mahdollisuus muun muassa omien vaatteidensa käyttöön, itse valitsemansa oikeusavustajan tapaamiseen ja muihin tapaamisiin sekä lehtien ja muun kirjallisuuden hankkimiseen (s. 8).”

Ulkoministeriö katsoo, että esitetyt muutokset selkeyttävät vapautensa menettäneitä koskevaa säätelyä sekä vievät kansallista säätelyä kansainvälisten valvontaelinten osoittamaan suuntaan. Esitetyt muutokset vahvistavat vapautensa menettäneiden oikeusturvaa. Ulkoministeriö pitää tärkeänä, että esityksessä on otettu huomioon vapautensa menettäneiden aseman ja oikeuksien kannalta keskeiset kansainväliset ja alueelliset ihmisoikeussopimukset.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää jossain määrin ongelmallisena, että esityksessä hyvinvointialueiden järjestämistä vastaavasta sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisestä ehdotetaan säädettävän sisäministeriön hallinnonalan lainsäädännössä. Sosiaali- ja terveysministeriön käsityksen mukaan perustellumpi säätämistapa olisi säätää järjestämistä vastaavasta sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan lainsäädännössä, ja ottaa asiasta informatiivinen viittaus ehdotettuun lakiin.

Puolustusministeriö pitää hallituksen esitysluonnoksessa ehdotettuja uudistuksia perusteltuina ja kannatettavina. Vapautensa menettäneiden ja säilytystiloissa työskentelevien henkilöiden oikeuksia ja velvollisuuksia on esitysluonnoksessa tarkasteltu kattavasti huomioiden niin perus- ja ihmisoikeuksista johdettavissa olevat vaatimukset kuin lainsäädännön selkeyden vaatimus sen sovellettavuuden näkökulmasta.

Puolustusministeriön näkemyksen mukaan myös puolustusvoimien osalta tulisi mahdollistaa sellaisten vapautensa menettäneen henkilön oikeuksia koskevien säännösten sovellettavuus, jotka koskevat lyhytkestoista vapaudenmenetystä.

Sisäministeriön rajavartio-osasto toteaa, että samalla perusteella vapautensa menettäneiden kohtelun tulee olla lähtökohtaisesti yhdenvertaista siitä riippumatta, mikä viranomaisen yksilön vapautteen kohdistuvan toimenpiteen suorittaa. Rajavartio-osasto pitää esityksen tavoitteita kannatettavana.

Rajavartio-osaston käsityksen mukaan lausunnolla oleva esitys ei jatkossakaan muodostasi estettä vapautensa menettäneiden henkilöiden tilapäiselle säilyttämiselle rajavartiolaitoksen säilytystiloissa. Rajavartio-osaston näkemyksen mukaan rajavartiolaitoksen säilytystilat ovat nykyisellään olosuhteiltaan sellaisia, että perus- ja ihmisoikeuksien mukainen ihmisarvoisen kohtelun vaatimus toteutuu ja säilytystilat ovat sekä turvallisia että säilytysvarmoja. Rajavartio-osasto pitää kuitenkin tärkeänä, että esityksessä vielä selkeämmin tarkennettaisiin sitä, miltä osin uudessa laissa ehdotetuista säännöksistä voitaisiin poiketa silloin, kun on kysymys ainoastaan tilapäisestä vapautensa menettäneen henkilön säilyttämisestä.

Korkein hallinto-oikeus toteaa, että vapautensa menettäneiden säilyttäminen on toimintaa, jossa tulee ottaa huomioon monia perus- ja ihmisoikeuksiin liittyviä vaatimuksia. Ehdotus, jolla pyritään muun ohella sääntelyn ajantasaistamiseen, menettelyjen selkeyttämiseen sekä perus- ja ihmisoikeuksista johtuvien vaatimusten aiempaa kattavampaan huomioon ottamiseen, on tavoitteiltaan kannatettava.

Korkeimman hallinto-oikeuden mukaan muutoksenhakua koskevan sääntelyn selkeys ja johdonmukaisuus liittyvät olennaisesti ehdotuksen edellä todettuihin tavoitteisiin. Selkeällä ja johdonmukaisella sääntelyllä voidaan arvioida olevan korostunut merkitys, kun ehdotetussa laissa tarkoitettuja ratkaisuja voivat tehdä myös käytännön vartiointitehtävissä toimivat virkamiehet ja ratkaisut tyypillisesti merkitsevät eri asteista puuttumista poliisin säilyttämien henkilöiden toimintavapauteen, viestintään, omaisuuteen tai elinolosuhteisiin.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) näkee valmisteltavan lain selkiyttävän ja yhdenmukaistavan poliisin kiinnottamien päihtyneiden kohtelua ja hoitoa sekä vahvistavan tarkoituksenmukaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon roolia päihtyneiden selviämishoidossa.

Aluehallintovirastot toteavat yhteisessä lausunnossaan, että ehdotukset säilöön otettujen henkilöiden terveyden ja sairauden hoidon järjestämiseksi ovat kokonaisuudessaan toiminnallisesti perusteltuja. Tukeutuminen siviiliterveystieteiden huoltoon on lähtökohtaisesti tarkoituksenmukaista ja se voidaan katsoa riittävänä järjestämisenä tilanteissa, joissa säilöön otetun henkilön terveydentila ei lähtökohtaisesti muuta hoitoa edellytä.

Työterveyslaitos toteaa, että kokonaisuudessaan ehdotus on kannatettava.

Tulli tukee työryhmän tavoitteita, joita mietinnön mukaan ovat muun ohella vapautensa menettäneen säilyttämisen turvallisuuden varmistaminen ja säilyttämiseen liittyvien menettelyjen valtakunnallinen yhdenmukaisuus. Niihin kuuluvat myös säilytystilan valvonnan tehostaminen, valvontaresurssien turvaaminen ja hallinnollisen ohjauksen tarkentaminen valvontamenettelyissä.

Useat ehdotetun lain muutokset nykylainsäädäntöön verrattuna yhdenmukaistaisivat poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettuja säännöksiä tutkintavankeuslain vastaavien säännösten kanssa.

Poliisihallituksen mukaan työryhmän mietintö on perusteellisesti valmisteltu ja uutta lainsäädäntöä on odotettu poliisitoimintaa varten. Mietinnössä on pyritty selvittämään kaikki mahdolliset keinot poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelua koskevan lainsäädännön uudistamiseksi sekä yhdenmukaistamaan sääntely tutkintavankeja ja vankeusvankeja koskevien lakien mukaiseksi. Poliisihallitus on osallistunut työryhmän mietinnössä olevien taloudellisten vaikutusten arviointiin.

Mietinnössä on Poliisihallituksen mukaan myös kattavasti huomioitu kotimainen, eurooppalainen ja kansainvälinen laillisuusvalvontakäytäntö vapautensa menettäneiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Ahvenanmaan poliisilaitos pitää työryhmän ehdotusta yleisellä tasolla tervetulleena erityisesti vapautensa menettäneiden sekä virkamiesten oikeusturvanäkökulmasta. Haasteita poliisilaitos näkee siinä, miten ehdotus voidaan käytännössä toteuttaa ja miten resurssit turvataan Ahvenanmaalla. Lausunnon mukaan ongelmat liittyvät yleisesti poliisin hallintorakenneuudistusten kehitykseen, jossa poliisilaitoksia on vähennetty ja toimintoja keskitetty, eikä samalla ole huolehdittu virkamiesten koulutuksen ja kielitaidon turvaamisesta. Kehitys on kasvattanut Manner-Suomen ja Ahvenanmaan poliisitoiminnan välisiä eroja, ja työryhmän ehdotus jatkaa samalla linjalla.

Erityisesti Ahvenanmaan poliisilaitos näkee haasteita yksinvartiointista luopumisen toteutuksen resursseissa, säilytystilan toimintojen organisoinnissa ja muutenkin olosuhteiden erilaisuudessa Ahvenanmaalla.

Ahvenanmaan poliisilaitos katsoo, että lain uusiin vaatimuksiin tulisi Ahvenanmaan osalta soveltaa esimerkiksi poikkeussäätelyä tai riittävän pitkää siirtymäaikaa, samalla kun tarvittava ruotsinkielinen koulutus varmistetaan Poliisiammattikorkeakoulussa.

Suomen Lakimiesliiton mukaan työryhmän ehdotus on perusteellinen ja siihen kuuluvat esitykset on valmisteltu kattavasti ja huolellisesti. Erityisen huomionarvoista on ihmisoikeus- ja perusoikeusvaatimusten sekä Euroopan neuvoston kidutuksen vastaisen komitean suositusten hyvä huomioiminen.

Suomen Asianajajaliitto pitää esitettyä kokonaisuudistusta tarpeellisena erityisesti vapautensa menettäneiden oikeuksia, velvollisuuksia ja perusoikeuksien rajoituksia koskevien säännösten ajan tasalle saattamiseksi. Asianajajaliitto pitää kuitenkin tärkeänä, että asianajan ja muiden oikeudellisten avustajien saatavuuteen ja oikeudenhoidollisten palvelujen esteettömyyteen kiinnitetään vielä huomiota.

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri (HUS) haluaa kiinnittää huomiota siihen, ettei asiaa valmistelleessa työryhmässä ollut lainkaan terveydenhuollon palvelujärjestelmän edustusta, mutta työryhmä ehdottaa merkittäviä tehtävänsiirtoja poliisilta terveydenhuollon palvelujärjestelmille. HUS katsoo, ettei ehdotuksessa ole riittävästi huomioitu terveydenhuoltojärjestelmän tosiasiallisia mahdollisuuksia vastata sille siirrettävistä vastuista. Ehdotuksesta muodostuu kuva, jonka mukaan poliisi haluaa yksipuolisesti siirtää vastuuta terveydenhuollon palvelujärjestelmälle ilman asian kokonaisvaltaista yhteistä tarkastelua.

HUS huomauttaa myös, että ainakin Uudellamaalla pelastuslaitokset ovat tuoneet esiin, etteivät ne halua enää toteuttaa ensihoidon ns. D-tehtäviä, sillä ne kokevat, että ensihoidon resurssit menevät niissä hukkaan. Esitysluonnokseen verrattuna nämä kehityskulut näyttävät vahvasti eri suuntaisina ja ristiriitaisina.

HUS:n näkemyksen mukaan kokonaisuus tulisi palauttaa uuteen valmisteluun, johon otettaisiin keskeisesti mukaan myös terveydenhuollon palvelujärjestelmän edustus ja jossa toimintamallia haettaisiin ja kehitettäisiin tiiviissä yhteistyössä terveydenhuollon ja poliisin kesken. Samalla asiassa tulisi huomioida myös käynnissä olevan sote-uudistuksen ja sen toimeenpanon vaikutukset tähän kokonaisuuteen.

Poliisi-, ulosotto-, syyttäjä- ja maistraattilakimiesten edunvalvontajärjestö PUSH ry toteaa, että esitysluonnos on hyvin valmisteltu. Siinä on otettu vähintäänkin riittävästi huomioon perus- ja ihmisoikeuksien asettamat vaatimukset sekä teemaan liittyvä laillisuusvalvontakäytäntö. Säilytys- ja tutkintavastuun eriyttäminen on selvä parannus nykyiseen lakiin verrattuna. Säätely on pääsääntöisesti yksityiskohtaista ja täsmällistä, joten perusoikeuksien rajoitusedellytykset eivät aiheuttane ongelmaa lain säätämisvaiheessa.

Amnesty International Suomen osasto ry pitää ehdotetun hallituksen esityksen tavoitteina olevia perus- ja ihmisoikeuksista huolehtimista, säätelyn selkeyttämistä, vapautensa menettäneen säilyttämisen turvallisuuden varmistamista sekä säilyttämiseen liittyvien menettelyjen valtakunnallista yhdenmukaisuutta kannatettavina lähtökohtina kokonaisuudistukselle. Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen näkökulmasta on kiitettävää, että ehdotuksessa ja sen valmisteluvaiheissa on myös huomioitu ja analysoitu eri ihmisoikeuselinten ratkaisukäytäntöjä, standardeja ja suosituksia, laillisuusvalvojen ratkaisuja sekä eduskunnan perustuslakivaliokunnan kannanottoja. Ehdotus vaikuttaa yleisesti ottaen huolellisesti valmistellulta.

Amnesty pitää tärkeänä ja kannattaa sitä, että ehdotuksessa on nykyistä lainsäädäntöä vastaavasti säilytetty säännös, jonka mukaan vapautensa menettäneen oikeuksia ei saa lain säännösten nojalla rajoittaa enempää kuin vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitus, säilytysvarmuus, säilytystilan järjestyksen säilyminen sekä vapautensa menettäneiden ja muiden henkilöiden turvallisuus välttämättä vaativat. Perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja edistäminen, kuten myös yhdenvertaisuuden toteutuminen on kuitenkin varmistettava myös käytännössä. Tältä osin on huolehdittava esimerkiksi säilytystiloissa työskentelevien ja kiinniototehtäviä hoitavien henkilöiden riittävästä perus- ja ihmisoikeuksia koskevasta koulutuksesta.

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry:n mukaan kyseessä olevan lain päivittäminen on erittäin tarpeellista ja poliisin vartijoiden osalta sitä on jo kovasti odotettu.

Lain valmistelussa on ilmennyt runsaasti tarpeita säännösten täsmentämiseen, käytännön sovellettavuuteen ja menettelyjen yhdenmukaistamiseen liittyviä kehittämistarpeita. Lisäksi muun lainsäädännön muutokset, ylimpien laillisuusvalvojen ratkaisukäytäntö, kansainvälisten sopimusten valvontaelinten suositukset ja poliisin vastuulla olevan vapautensa menettäneiden säilyttämisen erityispiirteisiin liittyvät kysymykset ovat luoneet tarpeen uudistaa poliisin säilyttämiin vapautensa menettäneisiin henkilöihin liittyvää lainsäädäntöä laajasti.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että uudistettavan lain tavoite yhdenmukaistaa käytäntöjä on luonnollisesti erittäin hyvä ja tarpeellinen. Olennaista on kuitenkin, että lain perusteluissa huomioidaan ja viestitään oikean käsityksen antavalla tavalla myös siitä, mitä yhdenvertaisella kohtelulla tarkoitetaan yhdenvertaisuuslain ja muun syrjintää koskevan kansallisen ja kansainvälisen sääntelyn nojalla.

Valtuutettu katsoo aiheelliseksi, että tähän kiinnitetään huomiota esityksen jatkovalmistelussa ja että ehdotuksessa sääntelyssä huomioidaan molemmat yhdenvertaisuuden käsitteen sisältämät velvoitteet, eli vaatimus samassa tilanteessa olevien henkilöiden samanlaisesta kohtelusta sekä vaatimus lopputuloksen yhdenvertaisuudesta, eli siitä, että erilaiset lähtötilanteet voivat edellyttää henkilöiden erilaista kohtelua, jotta tosiasiallinen yhdenvertaisuus toteutuu. Mikäli sääntelyn perusteluissa ei relevantein paikoin kiinnitetä huomiota näihin lakisääteisiin velvoitteisiin, syntyy valtuutetun näkemyksen mukaan riski syrjivistä käytännöistä ja tilanteista.

Valtuutettu pitää hyvänä, että esitysluonnoksessa on tuotu esiin CPT:n huomioita ongelmista ja vaatimuksista, joita liittyy ulkomaalaislain nojalla säilöön otettujen kohteluun, kun heidät on sijoitettu poliisin pidätystiloihin. Valtuutettu katsoo kuitenkin, että esitettävässä säädöksessä on joko lain tai hallituksen esityksen tasolla tuotava esitysluonnosta selkeämmin esiin säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta annetun lain ensisijaisuus. Ulkomaalaislain nojalla säilöön otetun kohtelusta säädetään laissa säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä (116/2002), jonka 1 §:n 3 momentin mukaan ”poliisin tai rajavartiolaitoksen pidätystiloihin sijoitettuun ulkomaalaiseen sovelletaan ensisijaisesti tätä lakia”. Lainkohdan mukaan poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettua lakia sovelletaan näissä tapauksissa vain siltä osin kuin se on välttämätöntä ottaen huomioon poliisin tai rajavartiolaitoksen pidätystilojen järjestys ja turvallisuus.

Helsingin poliisilaitoksen mukaan työryhmän esitys tuo selkeän parannuksen verrattuna voimassa olevaan putkalakiin, joka on vaikeaselkoinen ja osin vaikeasti käytännön toiminnassa sovellettava. Ehdotetun lainsäädännön selkeimpinä parannuksina nousevat esiin lain säätäminen aikaisempaa selkeämmin yleislaiksi, tutkintavastuun ja säilytysvastuun selkeä eriyttäminen toisistaan sekä päihtyneiden käsittelystä annetun lainsäädännön kumoaminen. Lisäksi selkeitä parannuksia ovat myös päätöksentekovallan siirtäminen oikealle tasolle sekä johdonmukaisuus päätöksentekotasossa, turvaamistoimenpiteiden selkeyttäminen ja tehostetun valvonnan lisääminen turvaamistoimenpidevalikoimaan.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitos toteaa, että vapautensa menettäneiden oikeuksien toteutumisen kannalta putkalain uudistus on tarpeellinen. Tärkeimmät lakiuudistuksen vaikutukset kohdistuvat poliisivankiloiden olosuhteisiin sekä lain käytännön toteuttamiseen liittyviin henkilöresursseihin. Lakia säädettäessä tulisi ottaa nämä kustannusvaikutukset täysimääräisesti huomioon. Samalla tulisi ottaa huomioon muutosten toteuttamiseen tarvittava aika. Poliisin taloudelliset resurssit ovat tällä hetkellä hyvin rajalliset vastaamaan muihin toimintaympäristön muutosten aiheuttamiin toiminnallisiin vaatimuksiin. Ehdottoman tärkeää on se, että tulevaisuudessa todennäköisesti vähenevät poliisiresurssit kohdennetaan poliisitehtäviin.

Pohjanmaan poliisilaitoksen mukaan uusi laki on odotettu ja tervetullut. Poliisilaitoksen mukaan on tärkeää saattaa säilytykseen liittyviä vapautensa menettäneiden oikeuksia, velvollisuuksia ja perusoikeuksien rajoituksia, vartiointitehtävissä toimivan henkilöstön toimivaltuuksia ja viranomaisten velvollisuuksia koskevat säännökset ajan tasalle.

Hämeen poliisilaitoksen mukaan työryhmän esityksessä on kattavasti otettu huomioon poliisin säilyttämien henkilöiden perusoikeuksien toteuttaminen ja muut säilyttämiseen liittyvät keskeiset periaatteet.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos toteaa, että uutta lakia valmistellessa on tehty hyvää työtä, esityksessä on otettu huomioon poliisin säilyttämien henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen, muut säilyttämiseen liittyvät keskeiset periaatteet ja epäkohdat sekä asioita on pohdittu huolellisesti eri näkökulmista.

Keskusrikospoliisi pitää putkalain kokonaisuudistusta tarpeellisena, sillä siinä yhdistetään samantyyppiset lait ja toisaalta yhtenäistetään käytäntöjä voimassa olevan tutkintavankeuslain kanssa. Työryhmän esityksessä on kattavasti huomioitu vapautensa menettäneiden perus- ja ihmisoikeuksien toteuttaminen ja muut säilyttämiseen liittyvät keskeiset periaatteet. Ehdotetut säännökset on suurimmilta osin perusteltu hyvin ja riittävällä tarkkuudella.

Keskusrikospoliisi toteaa, että työryhmän mietinnössä on ansioituneesti tuotu esiin kidutuksen vastaisen komitean (CPT) kannanottoja ja suosituksia, samoin kuin eduskunnan oikeusasiamiehen (EOA) ratkaisuja ja kritiikkiä. Tältä osin Keskusrikospoliisi pitää myönteisenä kehityksenä sitä, että valvontaelinten suositukset huomioidaan ehdotetussa putkalaissa nykyistä paremmin.

3 Yksityiskohtainen palaute

3.1 Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta

1 luku Yleiset säännökset

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies kiinnittää huomiota siihen, että työryhmän mietinnössä todetaan, että putkalain soveltaminen alkaa heti kiinniottosta eli kun poliisi on saanut henkilön hallintaansa. Tämä perustelujen kannanotto on laajempi kuin ehdotetun lain sanamuoto. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan jossain määrin epäselväksi jää, mikä on putkalain ja poliisilain toimivaltuuksien suhde sekä miten on ajateltu kaikkien putkalain säännösten soveltuvan aikaan ennen kuljetusta. Toisaalta ei voine olla niin, että ennen kuljetusta putkalaista sovellettaisiin poliisille toimivaltuuksia antavia pykäliä täysimittaisesti ja vapautensa menettäneiden oikeuksia koskevia säännöksiä vain hyvin valikoidusti. Sääntelyä on apulaisoikeusasiamiehen näkemyksen mukaan syytä pyrkiä täsmentämään tältä osin.

1 luvun yleisiin säännöksiin voisi apulaisoikeusasiamiehen mukaan lisätä poliisilain 1 luvun 7 ja 9 §:iä vastaavat säännökset toimenpiteen perusteen ilmoittamisesta (ainakin pyynnöstä) ja toimenpiteestä luopumisesta. Samoin voitaisiin säätää putkalakia läpileikkaavasta tutkinta- ja säilytysvastuun erottamisen periaatteesta.

Apulaisoikeusasiamies toteaa, ettei säilytystilan esimiehenä lähtökohtaisesti tulisi toimia tutkintatehtävissä toimiva poliisimies, mutta tätä ei tosin esimerkiksi päivystysjärjestelyjen vuoksi voitane kokonaan välttää.

Yksityistä toimijaa koskevan 11 §:n 4 momentin osalta olisi syytä todeta vähintään perusteluissa, että tätä koskevat myös toimivaltuuksien käytön yleiset periaatteet (1 luvun 5 §), ettei tästä synny epäselvyyttä, sillä kyse on periaatteellisesti merkittävästä asiasta. Pykälän 2 momentissa säädetään julkisuuslain 23 §:n soveltamisesta yksityiseen toimijaan. Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan julkista valtaa käyttävään henkilöön sovelletaan julkisuuslakia kokonaisuudessaan.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan termin ”poliisivankila” määrittelystä ainakin lain perusteluissa voisi olla apua useammassakin käytännön yhteydessä.

Oikeusministeriö toteaa, että sille jää osin epäselväksi, miltä osin tätä lakia sovelletaan kiinniottilanteisiin ja miltä osin esimerkiksi poliisilaissa olevia toimivaltuuksia. Tältä osin on syytä huomioida, että perustuslakivaliokunta on erityisesti perusoikeuskytkentäisen sääntelyn yhteydessä pitänyt välttämättömänä, että toimivaltainen viranomaisen ilmenee laista yksiselitteisesti tai muuten täsmällisesti tai että ainakin viranomaisten toimivaltasuhteiden lähtökohdat samoin kuin toimivallan siirtämisen edellytykset ilmenevät laista riittävän täsmällisesti (PeVL 9/2014 vp, s. 3).

Oikeusministeriön mukaan 1 luvun 6 §:n toimivallan määräytymistä koskevan säännöksen merkitys jää hieman avoimeksi, kun melkein jokaisessa lain luvussa on erikseen säädetty päätösvallan jakautumisesta. Sääntelyssä ja sen perusteluissa ei täsmennetä, kuka pykälässä luetelluista henkilöistä ensisijaisesti käyttää päätöstoimivaltaa muiden yksittäisten päätösvaltasäännösten ulkopuolella vai onko kaikilla tässä pykälässä mainituilla henkilöillä yhtäläinen päätösvalta. Sääntelyä ja perusteluja olisi syytä täsmentää tältä osin.

Samoin 1 luvun 8 §:n vartiointitehtäviä koskevan säännöksen osalta oikeusministeriö toteaa, että 8 luvun 1 §:n 3 momenttiin tulisi ottaa vielä erikseen oma säännös, jossa todettaisiin selkeästi myös se, että muun lain tai tämän lain nojalla määräytyvä tehtävä ei saa tosiasiallisesti johtaa 8 luvun 1 §:n 3 momentin kiellettyyn yksinvartiointiin.

Oikeusministeriö toteaa lisäksi 1 luvun 11 §:n turvallisuusalan elinkeinoluvan haltijan palveluksessa olevan vartijan asemaa koskevan säännöksen osalta, että mikäli pykälän 2 momentissa on tarkoitus säätää virkavastuusta, niin tyypillisesti on käytetty seuraavaa muotoilua: ”Henkilöön sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen suorittaessaan tässä laissa tarkoitettuja vartiointitehtäviä tai käyttäessään tämän lain mukaisia valtuuksiaan. Vahingonkorvausvastuusta säädetään vahingonkorvauslaissa.”

Amnesty International Suomen osasto ry pitää hyvänä pyrkimystä soveltamisalan täsmentämiseen. Olisi kuitenkin tarpeen selkiyttää, mikä on eri lakien soveltamisen etusijajärjestys eri tilanteissa, esimerkiksi säilytystiloissa tai kuljetettaessa. Nyt ehdotus vaikuttaa todella epäselvältä sen suhteen, mitä lakia missäkin yksittäisessä tilanteessa sovelletaan.

Mikäli lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta sovelletaan tarpeen mukaan silloin, kun se on välttämätöntä, vaikka periaatteessa sovellettavaksi tulisi erityislaki, vapautensa

menettäneen on hankala arvioida oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan kussakin yksittäisessä tilanteessa ilman tarkkaa tietoa lakien soveltamisjärjestyksestä.

Amnestyn mukaan olisi myös syytä arvioida, ovatko eri lakeihin kirjatut vapautensa menettäneiden oikeuksien rajoitusperusteet ja niiden keskinäinen soveltamisjärjestys riittävän selkeitä, jottei viranomaiselle jää liian laajoja toimivaltuuksia vapautensa menettäneiden oikeuksien rajoittamiseen eri lakien perusteella.

Poliisihallitus toteaa, että perustuslain 124 §:n kannalta on selkeää rajata yksityisen turvallisuuspalvelun toimijoiden käyttämistä sellaisissa tehtävissä, joissa on kysymys merkittävästä julkisen vallan käyttämisestä. Tämän vuoksi toiminta on perustellusti rajattu vain avustamiseen ja tällöinkin säilytystilassa olisi oltava läsnä poliisilaitokseen virkasuhteessa oleva vartiointitehtävissä toimiva virkamies.

Poliisihallituksen mukaan sääntely on lähtökohtaisesti perusteltua, mutta yksityisen turvallisuuspalvelun käyttämisen kynnyks on määritelty poikkeuksellisen korkeaksi. Kuten mietinnön taloudellisista vaikutuksista ilmenee, varsinkin yksinvartiointikielto tarkoittaisi merkittäviä resurssitarpeita poliisin säilytystiloihin. Tämän olennaisen velvollisuuden toteutuminen voitaisiin aina varmistaa yksityisen turvallisuuspalvelun käyttämisellä, eikä tämä käyttäminen olisi aina tilapäistä, vaan se voi olla säännöllistä.

Vaikka yksityisen turvallisuuspalvelun käyttö on ollut nykyisen putkalain aikana vähäistä, on tällä toimintavaihtoehdolla selvästi olemassa paikkansa. Tällöin sen käyttöä ei pitäisi tarpeettomasti rajata toiminnan tilapäisyyteen, koska poliisin toimitilaverkko huomioiden on täysin mahdollista, että tarve säilytystilan avustaville tehtäville voi olla muutakin kuin tilapäistä. Poliisihallitus ehdottaa harkittavaksi, että lakiluonnoksen 1 luvun 10 §:n 1 momentista poistettaisiin sana tilapäisesti.

Ahvenanmaan poliisilaitos katsoo, että ehdotetut säännökset siitä, miten toiminta tulee organisoida sekä lakiehdotuksessa käytetyt, Ahvenanmaan paikallisiin olosuhteisiin soveltumattomat virkanimikkeet asettavat kohtuuttomia vaatimuksia lain tavoitteiden saavuttamisessa.

Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen mukaan mietinnössä on laadittu järjestelmällinen ja selkeä kolmiportainen kokonaisuus säilytystoiminnan päätöksenteko- ja toimivaltaajaosta säilytystilan johtajan, säilytystilan esimiehen ja vartiointitehtävissä toimivan virkamiehen osalta. Hyvänä uudistuksena voidaan todeta myös se, että yleisjohtajana toimivan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen toimivalta ja rooli sisällytettäisiin suoraan ko. lakiin.

Laissa tarkoitettu säilytystilassa vartiointitehtävissä toimivan virkamiehen nimike kuvaa hyvin toimintojen erillisyyttä tutkintaan ja kenttätoimintaan nähden, oli kysymyksessä virassa toimiva poliisivankilan vartija tai poliisikoulutuksen ja perehdytyksen saanut poliisihenkilö.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen mukaan esityksen perusteella epäselväksi jää, kuka käyttää säilytystilan johtajan päätösvaltaa hänen poissa ollessaan. Esityksen perusteluissa tulisi ottaa kantaa siihen, toimiiko säilytystilan johtajan tehtävään määrätty henkilö säilytystilan johtajana virka-aikana ja siirtyvätkö johtajan tehtävät yleisjohtajalle virka-ajan jälkeen. Ilman vastuun siirtoa säilytystila saattaa pahimmillaan olla ilman johtajaa neljä vuorokautta esimerkiksi pääsiäisen aikana.

Täsmennystä tarvitaan poliisilaitoksen mukaan vielä siihen, onko jokaisella poliisivankilalla oltava johtaja vai riittääkö pääpoliisiasemalta tuotettu johtajapalvelu. Sama koskee säilytystilan esimiestä. Näitä seikkoja tulisi arvioida tarkemmin ja ottaa huomioon myös johtajan ja esimiehen mahdollisuus tehdä esimiestyötä etäyhteyden välityksellä toisesta poliisivankilasta käsin.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitos kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että se, että yleisjohtaja tekee säilytystilan johtajan tehtäviä hänen poissa ollessa voi olla epätarkoituksenmukaista tai ristiriidassa esityksen tavoitteiden kanssa. Poliisivankilassa voi olla yleisjohtajan päätöksellä kiinniotettuja, joiden määräyistä oikeuksista esityksen mukaan päättäisi säilytystilan johtaja. Yleisjohtaja työskentelisi siten asianomaisia vapautensa menettäneitä koskevissa tutkintatehtävissä. Säilytystilan johtajan ja esimiehen roolit olisi tärkeää avata perusteellisesti.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen mukaan poliisivankilan vartiointitehtävien suorittaminen yksityisen turva-alan tuottamana edellyttää virkavastuun mukaisia oikeuksia ja velvollisuuksia. Poliisivankilan säilytysturvallisuus ja vapautensa menettäneiden oikeuksista huolehtiminen edellyttää poliisin rekistereiden ja muiden tietojärjestelmien käyttämisestä. Tätä oikeutta eikä vaadittavia tietoturva- ja muita koulutuksia ole suunnattu yksityiselle turva-alalle.

Suurin hyöty yksityisestä vartijasta olisi poliisilaitoksen mukaan vartijoiden loma-aikojen ja pitkien sairauspoistumien tilapäisissä sijaistamisissa ja edellyttäen, että henkilö toimii päätoimisen vartijan apuna. Mahdotonta ei ole kouluttaa esimerkiksi vain tietyt vartijat, jotka hyväksyttäisiin ja koulutettaisiin toimimaan poliisivankiloissa, jolloin mahdollistuisi sekä koulutus että riittävä työkokemus.

Hämeen poliisilaitos esittää mainintaa päivittäistoiminnan johtamisesta joko lakiin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta tai valtioneuvoston asetukseen poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta. Säilytystilan päivittäisellä johtamisella on keskeinen merkitys säilytysturvallisuuden ja säilytettävien henkilöiden oikeusturvan ja valvonnan toteutumisessa.

Suomen Lakimiesliitto ry toteaa erityisesti lakiehdotuksen 1 luvun 9–11 §:iä koskien, että tilanteisiin, joissa merkittävää julkista valtaa siirretään muille henkilöille kuin virkamiehille, on kiinnitettävä erityistä huomiota. Merkittävänä julkisen vallan käyttönä on perustuslain esitöiden ja perustuslakivaliokunnan käytännön perusteella pidettävä esimerkiksi itsenäiseen harkintaan perustuvaa oikeutta käyttää voimakeinoja tai puuttua muuten merkittävällä tavalla yksilön perusoikeuksiin. Perustuslakivaliokunta on kuitenkin tapauskohtaisesti pitänyt voimankäyttöoikeuden antamista muulle kuin viranomaiselle mahdollisena, jos voimakeinojen käyttö tapahtuu tarkasti rajatussa tilassa tai tilanteessa ja silloin, kun on kysymys tilapäisluonteisesta tarpeesta saada ulkopuolista apua (ks. esim. PeVL 1/2008 vp, s. 3/II ja PeVL 48/2005 vp, s. 4/I). Nämä seikat on Lakimiesliiton käsityksen mukaan huomioitu esitysluonnoksessa.

Lakimiesliitto huomauttaa, että perustuslakivaliokunta on myös pitänyt perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvatus yksityiselämän suojan kannalta tärkeänä, että turvallisuusalan elinkeinoluvan haltijan palveluksessa olevalla vartijalla ei ole avustavia tehtäviä suorittaessaan pääsyä henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 2 luvussa tarkoitettuihin poliisin tietojärjestelmiin tai mahdollisiin muihinkaan viranomaistarkoituksia varten perustettuihin tietojärjestelmiin. Koska esitykseen on otettu edellä kerrotusta nimenomainen säännös, myös tämä seikka on otettu huomioon hyvin esitysluonnoksessa.

Lakimiesliiton mukaan säilytystilan esimiehen tulisi olla määriteltynä ja kirjattuna säilytystilaa koskevaan työvuorolistaan ei vain perustelujen, mutta myös lain tekstin mukaan. Säädöstekstiin tulisi lisäksi kirjata esimiehen tehtäväksi, että tämän vastuulla on säilöön otettujen kiinniottoaikojen valvonta, noudattaminen ja vapautushetkistä ilmoittaminen riittävän aikaisin vapauttamisesta päätöksen tekeväälle virkamiehelle. Tällä selkeytettäisiin kiinniottoaikojen tarkkailun vastuuta. Jatkovalmistelussa tulisi myös pohtia, pitäisikö säädöstekstissä päinvastoin olla kirjattuna, että säilytystilan esimiehen tulee olla poikkeuksetta fyysisesti läsnä säilytystilassa, sillä valvonta vaatii läsnäoloa.

Säilytystilan johtajalle on esitetty useita hänen päätösvaltaansa kuuluvia tehtäviä, joista osa on kiireellisiä, arkipäivien ulkopuolella suoritettavia tehtäviä, jolloin säilytystilan johtaja tai hänen sijaisensa ei ole paikalla. Esityksen mukaan ympärivuorokautisen ohjauksen ja valvonnan toteuttaminen saattaa edellyttää, että säilytystilan johtajana toimii tiettyinä aikoina poliisin yleisjohtajana toimiva pidättämiseen oikeutettu virkamies. Jatkovalmistelussa tulisi Lakimiesliiton mukaan pohtia sitä, tulisiko tämä kirjata myös säädöstekstiin.

Poliisi-, ulosotto-, syyttäjä- ja maistraattilakimiesten edunvalvontajärjestö PUSH ry tuo esitysluonnoksen ansiona esiin vapautensa menettäneiden kuljetuksen nimenomaisen huomioinnin lain soveltamisalasäännöksessä. Tätä koskevat toimivaltuudet ja muut säännökset ovat tehtävien hoitamiseksi PUSH ry:n mukaan riittävät.

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry toteaa, että yksityisen elinkeinoluvan haltijan palveluksessa olevien määräämiseen vartiointitehtäviin, edes virkavartijan alaisuudessa tai ohjauksessa, tulee suhtautua kielteisesti, sillä vartijan tehtävissä virkavastuu korostuu erityisesti, sillä kyse on vapautensa menettäneistä henkilöistä, jotka jo lähtökohtaisesti ovat alisteisessa asemassa vartijoihin nähden ja kohtelusta, joka mitä suurimmassa määrin edustaa virkavastuulla tehtäviä toimia.

Edes toimiminen virkavartijan ohjauksessa ei tule JHL ry:n mukaan kysymykseen, sillä säilöönottiloissa on merkittävästi esillä tai saatavilla sellaista tietoa, joka on tarkoitettu vain ja ainoastaan viranomaiskäyttöön ja silloinkin vain tehtävien niin sitä vaatiessa. JHL ry toteaa myös, että järjestäytynyt rikollisuus on tutkimusten mukaan viime aikoina pyrkinyt levittäytymään nimenomaan rakennus- ravintola- ja vartiointialoille.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu nostaa ehdotetun lain 1 luvun 3 ja 4 §:ien säännökset vapautensa menettäneen oikeuksien rajoittamisesta sekä vapautensa menettäneen kohtelusta esiin esimerkkipaikkoina, joissa tulisi kiinnittää huomiota lakisääteisiin velvoitteisiin kohdella tarvittaessa vapautensa menettänyttä henkilöä eri tavalla yhdenvertaisuuslain mukaisesti.

2 luku Säilytystilaan ottaminen

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa, että säilytystilan hyväksymismenettelyä koskeva säännös on varsin niukka. Laista tulisi käydä ilmi, että ennen hyväksymistä Poliisihallituksen tulee tarkastaa tila, ja että hyväksymisessä tulee voida ottaa kantaa siihen, voidaanko säilytystilassa säilyttää tutkinta- ja vankeusvankeja sekä että hyväksymispäätöksessä voitaisiin asettaa myös muita rajoituksia ja ehtoja tilan käytölle, esimerkiksi niin, että yli 24 tunnin säilytykset eivät ole sallittuja. Laissa tulisi apulaisoikeusasiamiehen mukaan myös säätää, että hyväksymismenettelyssä tulee ottaa kantaa paitsi tiloihin sellaisenaan, myös siihen, että säädösten edellyttämät toiminnot voidaan asianmukaisesti toteuttaa.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan selvyuden vuoksi olisi syytä todeta ainakin perusteluissa, että vapaudenmenetyksestä ilmoittamista koskevat säännökset eivät rajoita vapautensa menettäneen oikeutta ottaa yhteyttä asiamieheensä.

Tiedottamisvelvollisuuden (3 §) osalta apulaisoikeusasiamies korostaa, että käytännössä on tärkeää, että vapautensa menettäneelle kerrotaan viipymättä suullisesti keskeiset seikat säilytystilan olosuhteista, päiväohjelmasta ja hänen oikeuksistaan sekä se, miten hän halutessaan voi saada lisätietoja.

Tulotarkastuksen osalta lakiin tulisi apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan nimenomaisesti kirjata, että tulotarkastus sisältää aina myös arvion säilytysturvallisuuteen

vaikuttavista seikoista ja niiden kirjaamisen tai sen toteamisen, ettei erityisiä riskejä arvioida olevan.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies pitää henkilöntarkastuksen osalta ongelmallisena, ettei sukupuolisäännöstä voida ilmeisesti naispuolisten virkamiesten puutteesta johtuen pitää kiinni. On myös apulaisoikeusasiamiehen mukaan kyseenalaista, voidaanko pitää perusteltuna, että turvallisuustarkastusta enemmän henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puuttuva henkilöntarkastus voitaisiin tehdä aina, ilman minkäänlaista tapauskohtaista arviointia, jollaista vaaditaan esim. esitetyn 8 luvun 9 §:n mukaisessa henkilöntarkastuksessa.

Oikeusministeriö toteaa 2 luvun 1 §:n osalta, ettei sääntelyssä vielä riittävän täsmällisellä tavalla säännellä säilytystilan hyväksymismenettelyä ja hyväksymisen edellytyksiä, mihin mm. oikeusasiamies on kiinnittänyt ratkaisutoiminnassaan huomiota (28.1.2021, EOAK/4609/2018). Asiaan on oikeusministeriön mukaan kiinnitettävä erityistä huomiota, sillä nimenomaan säilytysselektiön riittämättömät olosuhteet ovat usein nousseet esiin myös kansainvälisessä valvontatoiminnassa. Pykälää koskevat perustelut sisältävät oikeusministeriön mukaan kauttaaltaan asioita, joista olisi syytä säätää lain tasolla, ja painottaa vahvasti, että erityisesti hyväksymismenettelystä ja hyväksymisen edellytyksistä tulee säätää täsmällisemmin laissa.

Oikeusministeriö toteaa, että tulkitsemisavun antaminen ulkomaalaiselle 2 luvun 3 §:n mukaisesti ”mahdollisuuksien mukaan” jättää osin avoimeksi tämän erittäin keskeisen velvollisuuden toteutumisen, mikä on merkittävä erinäisten prosessuaalisten oikeuksien toteutumisen kannalta niin perustuslain 21 §:n kuin myös kansainvälisten ihmisoikeussopimusten nojalla. Säännöksestä tulisi oikeusministeriön mukaan vahvemmin ilmetä, että lähtökohtaisesti vapautensa menettäneelle tulee pyrkiä kaikilla tavoin ilmoittamaan hänen oikeutensa ja velvollisuutensa hänen ymmärtämällä kielellä. Lisäksi olisi hyvä huomioida, että myös Suomen kansalaisella voi olla tarve saada tulkitsemisapua, joten säännöksen ilmaisussa olisi hyvä huomioida tämä seikka.

Ilmoittamisen ja tiedottamisen siirtämisessä saman luvun 4 §:n nojalla oikeusministeriön mukaan merkitystä on sillä, että päihtymistila ei automaattisesti anna syytä siirtää ilmoittamista oikeuksista vaan, kuten säännöksessä todetaan, henkilön tulee olla kykenemätön ymmärtämään asian merkitystä. Eli lähtökohtaisesti ilmoitus oikeuksista olisi tehtävä. Oikeusministeriö toteaa, että tätä tulee painottaa ja harkittavaksi tulee se, tulisiko tästä ottaa säännös myös itse lakiin. Asian tulee vähintäänkin selkeästi ilmetä perusteluista ja olla selkeä myös kyseisen säännöksen soveltajille. Oikeusministeriö kaipaa lisäksi lisäselvitystä siitä, miksi tässä luvussa tai muuallakaan tässä laissa ei säädettäisi siitä, että vapauden menettäneen tulisi lähtökohtaisesti allekirjoituksella todeta saaneensa oikeutensa tiedoksi, kun perusteluissa annetaan ymmärtää, että allekirjoitus olisi CPT:n standardien mukaan vaadittava.

2 luvun 5 §:n tulotarkastuksen osalta oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että pykälän 2 momentin mukaan tulotarkastuksen yhteydessä vapautensa menettäneelle tehdään 8 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettu henkilöntarkastus. Kuitenkin lain 8 luvun 9 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa on tarkasti säädetty ne tilanteet, joissa henkilötarkastus voidaan tehdä, eikä kyseisissä kohdissa mainita tulotarkastusta 2 luvun 5 §:n mukaan. Asiasta olisi oikeusministeriön mukaan syytä säätää myös 8 luvun 9 §:n 1 momentissa. Lisäksi perusteluissa todetaan oikeusministeriön mukaan jokseenkin epäselvästi, että henkilöntarkastus tulotarkastuksen yhteydessä säilytystilassa vastaa menettelyllisesti ”pitkälti” poliisilain 2 luvussa säädettyä turvallisuustarkastusta ja pakkokeinolain 8 luvussa säädettyä henkilöntarkastusta. Oikeusministeriö toteaa, että henkilötarkastus on henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja yksityiselämän suojaan puuttuva toimenpide, jonka edellytykset tulee ilmetä selkeästi laista mukaan lukien se, mikäli toimenpide tulee suorittaa erillisessä tilassa ja samaa sukupuolta olevan toimesta.

Sisä-Suomen poliisilaitos kiinnittää huomiota siihen, että lakiehdotuksen mukaan 2 luvun 2 §:n 2 momentissa mainitussa vapaudenmenetyksestä ilmoittamisessa ilmoituksen voi tehdä vain poliisimies. Nykyisin ilmoituksia ovat tehneet vapautensa menettäneen pyynnöstä myös vartijat tilanteissa, joissa on pyydetty ilmoittamaan vapaudenmenetyksestä esimerkiksi kotiin tai työpaikalle. Poliisilaitos ehdottaa, että pykälää voisi lieventää niin, että ilmoituksen voisi tehdä myös vartija poliisimiehen pyynnöstä. Tällöinkin päätöksen olisi kuitenkin tehnyt poliisimies, jolla on paras informaatio kulloisestakin tapauksesta. Vartijan tehdessä ilmoituksen poliisimiehen pyynnöstä, vältyttäisiin turhalta viivytykseltä esimerkiksi tilanteissa, joissa poliisipartio joutuu irtoamaan toiselle kiireelliselle tehtävälle.

Poliisilaitos huomauttaa myös, että toisiaan lähellä olevat eri tarkastukset, tulo-, turva- ja henkilöntarkastukset voivat sekoittaa asioita, etenkin, kun tulotarkastuksen yhteydessä tulee toimittaa myös henkilöntarkastus.

Amnesty International Suomen osasto ry kiinnittää huomiota siihen, että oikeus ilmoittaa tilanteestaan läheiselleen ja kolmannelle osapuolelle on yksi eurooppalaisen kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun taikka rangaistuksen estämiseksi toimivan komitean (CPT) painottama perustavanlaatuinen oikeus. Myös YK:n ihmisoikeuskomitea on huhtikuussa 2021 viimeisimmässä Suomea koskevissa suosituksissaan ilmaissut huolensa siitä, ettei vapautensa menettäneiden omaisille ole aina ilmoitettu 48 tunnin kuluessa vapauden menetyksen alkamisesta, kuten kansalaisyhteiskunnallisia ja poliittisia oikeuksia koskeva YK:n yleissopimus edellyttäisi. Ihmisoikeuskomitea on katsonut, että Suomen tulisi muuttaa lainsäädäntöä tältä osin.

Amnesty pitää tärkeänä, että lain toimeenpanossa varmistetaan ilmoittamisen toteutuminen, kuten kansainväliset ihmisoikeussopimusten valvontaelimet ovat edellyttäneet. Erityisesti on kiinnitettävä huomiota siihen, että ulkomaalaisten vapautensa menettäneiden osalta tämä toteutuu, sillä valvontaelimet ovat edellä mainitusti havainneet sen osalta puutteita.

Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen mukaan lakiluonnoksessa on hyvin avattu niiden tietojen kirjaamisesta, jotka tulee huomioida vapautensa menettäneiden tulotarkastuksessa. Aikaisemmin on ollut epäselvyyttä esimerkiksi siitä mitä tietoja on tarve henkilön terveydentilasta kirjata. Poliisilaitos pitää myös hyvänä sitä, että sairauksien tiedustelemiseen ja sen kirjauskäytäntöön tulotarkastuksessa on otettu suoraan kantaa, mikä voi osaltaan ennaltaehkäistä väärinkäsityksiä kirjattavien tietojen suhteen.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu ehdottaa vieraskielisten ja ulkomaalaisten kiinniotettujen oikeuksien turvaamiseksi, että 2 luvun 3 §:n 6 momenttiin, jossa käsitellään valvontaviranomaisten luettelon saatavilla oloa, lisättäisiin säännös tasolle ”yleisimmin käytetyillä kielillä”.

2 luvun 3 §:n perusteluissa tulisi viitata kotoutumislain (1386/2010) 5 §:ään, jonka mukaan viranomaisen on huolehdittava muun muassa ”asian tulkittamisesta tai kääntämisestä, jos maahanmuuttaja ei osaa kielilain (423/2003) mukaan viranomaisessa käytettävää suomen tai ruotsin kieltä taikka hän ei vammaisuutensa tai sairautensa vuoksi voi tulla ymmärretyksi tässä laissa tarkoitettussa asiassa, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta. Perusteluissa tulisi viitata valtuutetun mukaan lisäksi myös kielilakiin (432/2003) sekä erityisesti kielilain 23 §:ään, joka mukaan viranomaisen tulee toiminnassaan oma-aloitteisesti huolehtia siitä, että yksityishenkilön kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä. Valtuutettu toteaa tämän olevan tarpeellista erityisesti siksi, että yleisesti ruotsinkielisten kielellisten oikeuksien toteutumisessa on viranomaisissa ja poliisin toiminnassa havaittu selkeitä puutteita.

3 luku Sijoittaminen säilytystilassa, perushuolto ja siirtäminen

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies korostaa 3 luvun 3 §:n vapautensa menettäneiden majoitustiloja koskevan säännöksen osalta, ettei esimerkiksi tilojen väliaikaisuus ole peruste poiketa vaatimuksista. Erityisesti, jos vapautensa menettänyt on tullut ruokahuollon piiriin, häntä ei tulisi apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan säilyttää kalustamattomassa tilassa.

Ehdotetun 3 luvun 4 §:n 1 momentin ilmaisua ”ilmeisen tarpeetonta” tulee apulaisoikeusasiamiehen mukaan tulkita niin, että etteivät ainakaan ravintoa erikseen pyytävät jää sitä ilman. Samoin ruokailutarvetta arvioitaessa tulee ottaa huomioon kuljetuksien ja kuulustelujen vaikutukset ruokailuväleihin, ettei näistäkään syistä aiheudu tarpeettoman pitkiä ravinnottomia jaksoja. Ylipäätään henkilökunnan tulee apulaisoikeusasiamiehen mukaan aktiivisesti seurata ja kysyä ravinnon tarpeesta matalalla kynnyksellä, jos henkilö ei ole ollut jatkuvasti säännöllisen ruokahuollon piirissä.

Apulaisoikeusasiamies ei pidä täysin vakuuttavina perusteluja, joilla kaikki poliisilain perusteella säilöönnotetut henkilöt on kategorisesti suljettu ulkoilu- ja tupakointimahdollisuuden piiristä. Läheskään kaikki eivät apulaisoikeusasiamiehen mukaan ole niin päihtyneitä, että he eivät näitä toimintoja tarvitse ja muutkin poliisilain mukaiset säilöönnotot voivat kestää yli puoli vuorokautta.

Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan 11 §:n säännös olisi selvästi perustellumpaa sovittaa poliisilakiin ja sen 2 luvun 2 §:n yhteyteen ainakin valtaosaltaan.

Apulaisoikeusasiamies pitää lisäksi puutteena sitä, että poliisin velvollisuuksista henkilöä vapauttaessa ei ole säädetty. Apulaisoikeusasiamies toteaa, ettei kenenkään tule jäädä kohtuuttomaan tilanteeseen esim. rahattomana vieraalla paikkakunnalla.

Oikeusministeriö toteaa 3 luvun 1 §:n sijoittamista säilytystilassa koskevan säännöksen osalta, että kuten perusteluissa tuodaan esille, sääntely on sitovien ihmisoikeusvelvoitteiden vastainen. Oikeusministeriö painottaa vahvasti, että sääntely tulisi pyrkiä saattamaan kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden mukaiseksi. Tältä osin huomionarvoista on, että perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin myös kotimaisen valtiosäännön osalta kuuluu ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamisen vaatimus, jonka mukaan perusoikeusrajoitukset eivät saa olla ristiriidassa Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. Tässä on oikeusministeriön mukaan huomioitava erityisesti myös perustuslain 22 §:ssä oleva perus- ja ihmisoikeuksien suojaamis- ja edistämisvelvollisuus.

Oikeusministeriö toteaa 3 luvun 3 §:n osalta, että vaikka perusteluissa on asianmukaisesti sinänsä kuvailtu kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden sisältöä, perustelujen ja sääntelyn nojalla jää epäselväksi, missä määrin tässä laissa säännellyt säilytystilat täyttävät ihmisoikeussopimusten samoin kuin Suomen valtiosäännön vaatimukset vankien ihmisarvoisesta kohtelusta. Myönteisenä asiana on oikeusministeriön mukaan pidettävä sitä, että nyt 3 luvun 3 §:n 1 momentissa todetaan, että vapautensa menettäneellä tulee olla pääsy WC-tiloihin kaikkina vuorokaudenaikoina. Perusteluista kuitenkin ilmenee, että yksityisyyden suoja ei välttämättä toteudu WC:tä käytettäessä kaikissa säilytystiloissa, vaikka tähän pyrkimys olisikin. Tätä asiaa ja siihen liittyviä perus- ja ihmisoikeusrajoituksia ei ole oikeusministeriön mukaan käsitelty kattavasti säätämisyjärjestysperusteluissa muuta kuin WC-tilojen valvontaa liittyvässä kysymyksessä, eikä ole tarkemmin tuotu esiin, kuinka julkisen vallan tulee aktiivisesti saattaa asia vastamaan myös kansainvälisiä ihmisoikeusvelvoitteita.

3 luvun 5 §:n ulkoilua koskevaan säännökseen liittyen oikeusministeriö toteaa, että itse säännöstekstin ja sitä koskevien perustelujen osalta tulisi olla selkeää, että mahdollisuus ulkoiluun on annettava. Laista olisi oikeusministeriön mukaan hyvä ilmetä myös perusteluissa todettavat kohdat, joiden mukaan ensinnäkin säilytystilaan, jossa ei olisi lainkaan ulkoilun

järjestämiseen soveltuvia tiloja tai alueita, ei tulisi sijoittaa vapautensa menettäneitä, joiden vapaudenmenetyksen ennakoidaan kestävän pidempään kuin 24 tuntia, ja toisekseen ulkoilu ei voi ajoittua yöaikaan. Luvun 6 §:n tupakointia koskevaa sääntelyä tulisi oikeusministeriön mukaan täsmentää ja/tai vähintään sisällyttää täsmällisemmät viittaukset tupakkalakiin mm. tupakointia koskevan tilan osalta.

Oikeusministeriö toteaa, että ulkoilun tai tupakoinnin epääminen tulisi rajata perusteltuun arvioon henkilön terveydentilan tai järjestyksen ja turvallisuuden riskistä yksittäistapauksissa, eikä siihen minkä perusteen nojalla henkilö on vapautensa menettänyt, sillä vapaudenmenetys itsessään ei oikeuta muiden oikeuksien rajoittamista vaan ne tulee oikeuttaa erikseen kussakin tapauksessa ja kunkin perusoikeuden osalta. Käytännölliset syyt sekä yksittäisten henkilöiden mahdollinen häiriökäyttäytyminen eivät vielä oikeuta poikkeamaan kategorisesti tiettyjen henkilöryhmien mahdollisuudesta ulkoiluun tai tupakointiin.

3 luvun 7 §:n osalta oikeusministeriölle jää epäselväksi, miltä osin yhteydenpitorajoitus voisi olla esteenä lehtien lukemiselle ja toisin päin, miltä osin lehtien tai kirjallisuuden seuraamisesta voisi aiheutua tosiasiallista vaaraa yhteydenpidon rajoituksen toteutumislle. Kirjallisuuden ja lehtien seuraamisen oikeuden sitominen kategorisesti yhteydenpitorajoitukseen vaikuttaa suhteettomalta ja osin epä johdonmukaiselta ja sitä voidaan pitää ongelmallisena niin sivistyksellisten oikeuksien kuin myös syyttömyysolettaman näkökulmasta.

Oikeusministeriö toteaa 3 luvun 9 §:n siirrosta ilmoittamisen osalta, että valmistelevalle ministeriön tulisi jatkovalmistelussa esittää lisäselvitystä, onko ilmoitusvelvollisuudesta poikkeamisesta mahdollisuus valittaa, ja jos näin ei ole, niin perustella miksi.

Selviämishoitoon toimittamisen osalta oikeusministeriö toteaa, että lähtökohtaisesti tulisi toimia niin, että päihtynyt, joka ei aiheuta käyttäytymisellään vaaraa muiden henkilöiden turvallisuudelle, olisi toimitettava selviämishoitoasemalla tai muuhun hoitopaikkaan, eikä vain "mahdollisuuksien mukaan" ehdotetun 3 luvun 11 §:n mukaisesti. Päätösvallassa päihtyneen henkilön ottamisesta joko selviämishoitoon tai vaihtoehtoisesti poliisin säilytystilaan säätävä 3 momentin säännös on oikeusministeriön mukaan erittäin avoin eikä siinä ole päätöksentekoa rajaavia kriteerejä eikä sitä täsmennetä perusteluissa, mitä on oikeusministeriön mukaan pidettävä ongelmallisena, sillä kyse on henkeen ja terveyteen liittyvästä päätöksestä.

3 luvun 12 §:n päätösvaltaa koskevan säännöksen osalta oikeusministeriö suhtautuu varauksella siihen, että päätös olisi saatavissa vain erikseen pyynnöstä, koska menettely ehkäisee hyvän hallinnon takeita ja mahdollisesti vaikuttaa myös negatiivisesti oikeusturvaan. Säännöksestä ei myös ilmene, miten vapautensa menettänyttä informoitaisiin oikeudesta pyytää erillistä päätöstä. Asiasta tulee esittää lisäselvitystä muun muassa sen osalta, onko tarkoitus poiketa hallintolaista ja miksi tämä mahdollinen poikkeaminen katsotaan perustelluksi.

Amnesty International Suomen osasto ry toteaa, että henkilöiden vapaudenmenetyksen perusteet, oikeusasema ja henkilökohtaiset olosuhteet saattavat poiketa toisistaan merkittävästi. Amnesty katsoo, että esimerkiksi ulkomaalaislain perusteella säilöön otettuja ei tule pitää samoissa tiloissa rikosperusteisesti kiinniotettujen kanssa. Ulkomaalaislain perusteella säilöön otettuja ei tule ylipäättään säilyttää poliisin tiloissa. Koska näin kuitenkin edelleen toimitaan tietyissä tilanteissa, on välttämätöntä varmistaa erilliset tilat eri perusteilla pidettäville henkilöille.

Amnesty toteaa, että ihmisoikeuskomitea on suosittanut Suomelle pidätettyjen lasten pitämistä erillään aikuisista. Aikuisten kanssa samoissa tiloissa olleessaan lapset ovat vaarassa joutua väkivallan tai seksuaalisen väkivallan kohteiksi haavoittuvan asemansa vuoksi. Myös naisten ja miesten erillisille tiloille on Amnesty:n mukaan tarve, eivätkä resurssikysymykset saisi olla haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten oikeuksien suojelun esteenä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu nostaa 3 luvun säännökset esimerkkipaikoiksi, joissa tulisi kiinnittää huomiota yhdenvertaisuusvelvoitteisiin. Esimerkiksi ruokahuoltoa koskevassa 4 §:ssä tulisi valtuutetun mukaan viitata yhdenvertaisuuslain 13 §:n välillisen syrjinnän kieltoon.

Keskusrikospoliisi painottaa, että mikäli jatkossa vapautensa menettäneen television käyttöoikeudesta määrätään lähtökohtaisesti säilytystilan järjestyssäännössä, tulee huomiota kiinnittää siihen, ettei mahdollisten yhteydenpitorajoitusten toteutuminen vaarannu esimerkiksi Teksti-TV:n tai muiden kommunikoinnin mahdollistavien toimintojen vuoksi.

Poliisi-, ulosotto-, syyttäjä- ja maistraattilakimiesten edunvalvontajärjestö PUSH ry huomauttaa, ettei ruokahuoltoa koskevassa 4 §:n säännöksessä ole määritelty aikaa, jolloin ruokahuollon järjestäminen tulisi aloittaa. Samassa yhteydessä on todettu poikkeukset perusruokavalioon, jos se on perusteltua terveyden vuoksi tai uskonnollisen tai muun perustellun vakaumuksen vuoksi. PUSH ry toteaa, että Poliisiammattikorkeakoulun ylivartijakurssin osallistujien keskuudessa ”muu perusteltu vakaumus” koettiin käytännön toiminnan kannalta ongelmalliseksi sen epämääräisyyden vuoksi, joten jatkovalmistelussa voisi harkita, onko maininta ylipäättään tarpeellinen.

Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen mukaan television katselumahdollisuuden ja internetyhteyden hankkiminen aiheuttaisivat poliisilaitokselle kustannuksia laitehankintoina, yhteyksien rakentamisena ja valvonnan järjestämisen kautta. Samoin vapautensa menettäneiden vaatehuolto aiheuttaisi kustannuksia laitehankintoina, tai todennäköisemmin ulkoistettuna palveluna sopimuskuluja.

Oulun poliisilaitos tuo esiin, että televisioiden, radioiden ja vaatehuollon lisääminen toisi mukanaan kustannuksia. Tupakoinnin osalta kokemus on poliisilaitoksen mukaan osoittanut, että tupakointimahdollisuus on valtaosalle kiinniotetuista hyvin tärkeä. Tupakointikiellon myötä kiinniotettujen valvottu siirtäminen tupakointipaikoille lisääntyisi merkittävästi. Kahden yhtä aikaa töissä olevan vartijan myötä siirrot onnistuisivat turvallisesti ja työaika mahdollistaisi siirrot.

Suomen Kuntaliitto ry tuo esiin, ettei kunnilla ole lakisääteistä velvollisuutta perustaa tai ylläpitää ns. selviämishoitoasemia. Kuntien järjestämistä koskevaa asetusta ei ole koskaan annettu. Tästä huolimatta esityksessä viitataan usein kuntien velvollisuuteen järjestää selviämisasemalajeja.

Kuntaliitto toteaa, että esityksen perusteella halutaan parantaa ja yhdenmukaistaa vapautensa menettäneiden terveydenhuoltopalveluja. Kuntaliiton näkemyksen mukaan terveydenhuoltopalvelun yksikkökustannukset voivat kasvaa merkittävästi, jos haetaan kaikille alueille yhtenevää terveydenhuoltopalvelujen valikoimaa. Selviämishoitoasemalajien saatavuuden laajentaminen aiheuttaa järjestäjille lisäkustannuksia, koska hoitoyksiköiden vartiointipalvelua tulee tuolloin lisätä, muusta peruspalveluista eriytettyjä tiloja ottaa käyttöön sekä perustaa uusia selviämishoitoasemia. Kuntaliitto huomauttaa, etteivät selviämisasemat sisälly tällä hetkellä suurtenkaan kaupunkien palveluvalikkoon. Lisäksi alueelliset tarpeet ja järjestelyt selviämisasemien toimintaan liittyen ovat hyvin erilaisia ja paikallisiin olosuhteisiin mitoitettuja. Palvelutarpeeseen ja toimintaan vaikuttaa väestörakenne ja esimerkiksi asunnottomuus.

Vapaudenmenetyksen aikana tarpeelliseksi todettu ja toteutettu terveydenhoito ja sairaanhoito kustannettaisiin jatkossa kokonaisuudessaan valtion hyvinvointialueille osoittamalla rahoituksella. Hyvinvointialueiden perustaminen edellyttää kunnilta ja sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymiltä suurta panostusta toimeenpanon mahdollisesti alkaessa. Uusien tehtävien antaminen kunnille ei ole uudistuksen täytäntöönpanovaiheen aikana perusteltua. Kuntaliiton näkemyksen mukaan laajenevat tehtävät tulee neuvotella tämän osalta hyvinvointialueiden ja valtion kesken vasta vuonna 2023 tai sen jälkeen, kun järjestämis- ja rahoitusvastuu sosiaali- ja terveydenhuollosta on siirtynyt pois kunnista.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kannattaa poliisin kiinniottamien päihtyneiden osalta heidän saamistaan selviämishoidon piiriin nykyistä enemmän. Perustelut selviämishoidon lisäämiselle löytyvät hyvin lakiesityksen taustoituksesta. Eduskunnan oikeusasiamies on todennut puutteet selviämishoidon järjestämisessä ja palvelun järjestämisvastuuta koskevassa sääntelyssä putkakuolemien selvityksen yhteydessä ja on esittänyt tilanteen korjaamisesta sote-uudistuksen yhteydessä. Myös kidutuksen vastainen komitea (CPT) on toistuvasti kritisoinut Suomea siitä, että päihtyneitä säilytetään edelleen usein poliisin säilytystiloissa, vaikkei poliisilla ja vartijoilla ole päihtyneiden valvontaan ja kohteluun liittyvää riittävä koulutusta. THL toteaa, etteivät paikoin yksin tehtävän valvonnan tukena olevat tekniset valvontakeinot riitä korvaamaan voimakkaasti päihtyneiden terveydentilan seurannan tarpeita poliisin säilytystiloissa tapahtuvien päihtyneiden kuolemien estämiseksi.

Sosiaali- ja terveydenhuollon selviämishoitoa on paikoin järjestetty, mutta sen saatavuus ei kuitenkaan ole alueellisesti kattavaa. THL näkee, että selviämishoidon järjestämisvastuu on tarkoituksenmukaista olla sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä alueellisesti vastaavalla taholla. Kuntatasolla selviämishoidon järjestäminen kaikkiin kuntiin kattavasti ei ole tarkoituksenmukaista, mutta sote-uudistuksessa esitetty alueellinen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu mahdollistaa selviämishoidon järjestämisen kaikilla hyvinvointialueilla.

Aluehallintovirastot esittävät yhteisessä lausunnossaan, että lakiehdotus ohjaisi riittävien terveydenhuollon resurssien ja osaamisen varmistamisen kiinniotetun päihtyneen henkilön tarkkailuun ja terveydentilan arviointiin terveyden ja turvallisuuden varmistamiseksi ja ns. "putkakuolemien" vähentämiseksi tai estämiseksi.

Aluehallintovirastot esittävät myös, että lakiehdotus ohjaisi tosiasialliseen mahdollisuuteen siirtää kiinniotettu päihtynyt henkilö selviämisasemalle. Aluehallintovirastot peräänkuuluttavat selkeitä kriteerejä ja tietoa siitä, missä vaiheessa ja mille selviämisasemalle henkilö voidaan siirtää tilanteen niin vaatiessa.

Ahvenanmaan poliisilaitos toteaa, että ilman yksityiskohtaisia tietoja tai sääntelyä siitä, miten selviämishoidon järjestämistä koskeva tehtävä toteutetaan, on syytä varautua siihen, että Ahvenanmaan poliisilaitos saattaa käytännössä toimia erilaisissa olosuhteissa kuin Manner-Suomi, vaikka lainsäädäntö olisi samanlainen.

Syyttäjälaitoksen mukaan ehdotuksessa merkittäväntä on, että poliisilain 2 luvun 2 §:n 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa päihtymyksen vuoksi kiinniotettu, joka ei käyttäytymisellään aiheuta vaaraa muiden henkilöiden turvallisuudelle, on mahdollisuuksien mukaan toimitettava päihtyneiden selviämishoitoasemalle tai muuhun hoitopaikkaan. Muutos tulisi vapauttamaan poliisin ja säilövartijoiden resurssia heidän ydinosaamisalueensa tehtäviin rauhallisten päihtyneiden valvomisen sijaan.

Syyttäjälle tehtävien ilmoitusten perusteella poliisin hallussa menehtyneistä päihtyneet ovat enenevässä määrin käyttäneet alkoholin lisäksi tai yksinomaan lääkkeitä, huumausaineita tai muita päihdyttäviä aineita. Poliisilla ei ole terveydenhuollon ammattihenkilöllä olevaa ammattitaitoa tunnistaa tällaisista päihtymystiloista mahdollisesti seuraavaa kuolemanvaaraa, etenkin kun kokeneet päihtyneiden käyttäjät eivät välttämättä oirehdi normaalista poikkeavasti ulkoisesti eikä esimerkiksi vapaaehtoinen alkometer-puhalluskaan tuo täydellistä selvitystä päihtymyksen asteeseen tai sen aiheuttamaan hengenvaaraan.

Syyttäjälaitos toteaa, että päihdetutkimusten tekeminen ei myöskään ole lainsäädännöllisesti, taloudellisesti eikä käytettävissä olevan virkamiesresurssin puitteissa mahdollinen vaihtoehto. Henkilöön kohdistuvien pakkokeinojen laajentaminen terveydentilanarviointiin ei ole myöskään

perusoikeuksien näkökulmasta mahdollista. Ehdotuksen myötä on todennäköistä, että poliisin hallussa menehtyneiden määrä vähenee.

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri (HUS) tuo esiin, että terveydenhuollon näkökulmasta tilanne on monesti se, että päihtynyt on aivan rauhallinen ollessaan poliisin mukana, sillä hän tietää, että poliisilla on sekä toimivaltaa että toimeenpanokykyä eli voimaa. Henkilön saapuessa päivystyspoliklinikalle ja poliisin poistuessa paikalta henkilön käytös muuttuu aivan täysin ja tilanne on erittäin hankala. Terveydenhuollon henkilöstöllä tai terveydenhuollossa toimivilla vartijoilla ei ole samaa toimivaltaa järjestyksen ylläpitoon kuin poliisilla. Tässä mielessä poliisin arvio siitä, että henkilö on rauhallinen, on otettava varauksella.

HUS toteaa, se, että Helsingin ns. selviämishoitoasemamalli olisi käytössä ympäri Suomen, on hyvä tavoite, mutta on selvää, ettei tämä toteudu ilman lisäkustannuksia sekä henkilöstön että tilojen osalta. Viimeisten vuosikymmenten aikana terveydenhuollon valvontaviranomaisten taholta on vahvasti kielletty rakentamasta sairaaloihin eräänlaisia putkatiloja tai ”erityisvalvonnan tiloja”, joihin selviämishoitoa voitaisiin turvallisesti sijoittaa terveydenhuollon toimipisteessä. Näiden tilojen rakentamiseen menee aikaa.

HUS:n mukaan riippumatta siitä, kuka on toiminnan järjestämisestä vastuussa, selviämishoitoasemamalli tulee aina toteuttaa yhteistyössä poliisin kanssa. Tämä johtuu paitsi toiminnan luonteesta, jolla on paljon kytköksiä poliisitoimintaan, ja työprosesseista, mutta myös terveydenhuoltohenkilökunnan työturvallisuudesta. Työturvallisuusriskit tällaisessa toiminnassa ovat erittäin korkeat.

HUS muistuttaa myös potilaiden kuljettamiseen ja siirtämiseen sekä tähän saatavan poliisin virka-avun saamiseen liittyvistä haasteista. Ongelmia tuottaa se, että kun kyseessä on jokin lakisääteinen pakkohoito tai henkilön oikeuksien rajoittaminen, terveydenhuollon henkilöstöllä tulee olla riittävä lakisääteinen toimivalta, faktinen toimeenpanokyky henkilöstön työturvallisuutta vaarantamatta, asianmukaiset toimitilat tehtävän hoitamiseen, sekä selkeät toimintaprosessit ja virka-apuprosessit poliisin suuntaan, sillä näiden potilaiden vartiointiin tarvitaan omat toimivaltuutensa.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että sote-uudistuksen yhteydessä ei ole ehdotettu nimenomaista selviämishoito palvelun järjestämisvastuuta koskevaa sääntelyä. Selviämishoito palvelujen järjestämisvastuuta koskevaa sääntelyä on esityksen mukaan tästä syystä tarpeen täsmentää poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelua koskevan lainsäädännön uudistamisen yhteydessä. Lakiehdotuksen 3 luvun 11 §:ssä säädettäisiin selviämishoidon järjestäminen hyvinvointialueiden vastuulle. Valmistelua ei ole sen osalta tehty yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa, vaikka asian määrittely ja siitä säätäminen kuuluu lähinnä sosiaali- ja terveysministeriön toimialaan.

Sosiaali- ja terveysministeriö kiinnittää huomiota, että hyvinvointialueiden rahoituksesta annettavaksi ehdotetussa (HE 241/2020 vp) ei ole erikseen huomioitu selviämispalveluita tai arvioitu sen kustannuksia. Esitys kaipaa erityisesti kustannusten osalta vielä tarkentamista. Ministeriö kiinnittää huomiota myös siihen, että lähtökohtaisesti kunnille (jatkossa hyvinvointialueille) uusia tehtäviä annettaessa valtion on osoitettava niihin riittävä rahoitus. Sosiaali- ja terveysministeriön käsityksen mukaan järjestämisvastuun siirtyessä lähtökohtaisesti myös rahoituksen tulisi siirtyä uudelle järjestäjälle. Tässä yhteydessä tulee siis vähentää tarkentunut ja säästynyt summa poliisin toimintaa koskevasta budjetista.

Sosiaali- ja terveysministeriö kiinnittää huomiota myös esityksen termeihin ”selviämishoitoasema” ja ”selviämishoito palvelut” ja vaihtaisi ne selviämispalveluiksi. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että näiden termien sisältöä ei tulisi määritellä sisäministeriön lainsäädännössä, ja ehdottaa seuraavaan lakiehdotuksen sisältämään määrittelyyn muutosta: ”Selviämishoidolla tarkoitettaisiin selviämishoitoasemien lisäksi muulla tavoin järjestettyä hoitoa,

jonka tarkoituksena on varmistaa asiakkaan terveys tai turvallinen selviäminen akuutista päihtymystilasta tilanteessa, jossa hän ei päihtymystilan vuoksi kykene huolehtimaan itsestään.” Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa termin ”selviämishoitoasema” vaihtamista esimerkiksi muotoon ”erilliset selviämispalvelut”.

Lisäksi ministeriö tuo esiin, että päihdehuoltolain (41/1986) uudistaminen alkaa sosiaali- ja terveysministeriössä syksyllä 2021.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitos toteaa, että terveydenhuoltoon liittyvät tehtävät ovat merkittävä työaikaan vaikuttava asia. Ehdotuksen mukainen toteuttamisvastuun siirtäminen hyvinvointialueille ei käy hetkessä, ja käytännön paikalliset toteutustavat lopulta ratkaisevat sen, kuinka paljon tämä kuormittaa erityisesti poliisin hälytyspartioita erilaisille kuljetustehtäville. Tämä resurssi on suoraan pois hälytystehtävistä ja valvonnasta.

Poliisilaitos huomauttaa, että myös sote-uudistus kamppailee resurssien riittävyyden kanssa, eikä sen varaan toimintaa voida liikaa ennakolta laskea. Selviämishoitoaseman rooli tulisi kirjata lainsäädäntöön ja lähteä siitä, että myös rauhallisesti käyttäytyvät päihtyneet voitaisiin sijoittaa selviämishoitoasemalle, eikä edellytyksenä olisi hoidon tarve. Myös selviämisasematoimintaan liittyvä ostopalvelumahdollisuus pitäisi poliisilaitoksen mukaan huomioida lainsäädännössä.

Lounais-Suomen poliisilaitoksen mukaan rauhallisten päihtyneiden säilytysvastuun siirtäminen hyvinvointialueille olisi erittäin tervetullut muutos, sillä käytännössä rauhallisia päihtyneitä henkilöitä viedään nykyisin erittäin harvoin muualle kuin poliisin säilöön. Poliisilaitos toteaa, että kaikissa kunnissa ja kaupungeissa tällaisia päihtyneille tarkoitettuja säilytyspaikkoja ei ole, mutta sisään ottamisen perusteissa on myös eroavaisuuksia.

Pohjanmaan poliisilaitos toteaa, että lakiin tulisi erityisen selvästi kirjata poliisivankiloiden vartiointitehtävissä toimivien virkamiesten, säilötilan esimiehen ja säilötilojen johtajan tehtävät, vastuut ja oikeudet. Näin ollen kyettäisiin paremmin välttämään tilanteista, joissa tutkijat ja tutkinnanjohtaja päättävät vapautensa menettäneiden siviiliasioiden hoidosta ja ostoksista sekä jopa tapaamisista ja puheluista, sillä näihin tilanteisiin liittyy tutkintavankien painostamis- ja lahjontavaara. Poliisilaitoksen mukaan päätösvaltapykälä onkin kirjattu selkeästi ehdotettujen lukujen 3–10 ja 12 loppuun.

Itä-Uudenmaan poliisilaitos toteaa, että lakiehdotuksen 3 luvun 11 §:n 6 momentissa on esitetty kiinnioton päättymisen osalta suora toimivaltasäännös, jonka olisi ollut jo hyvä olla voimassaolevassa putkalaissa. Koska kysymys on kokonaisuudessaan henkilön perusoikeutta rajoittavasta toimenpiteestä, tulee myös kyseinen toimivaltasäännös olla säännelty, kuten nyt onkin esitetty.

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry toteaa, että vastuuta säilytettävien terveydentilasta on kovasti pyritty sysäämään vartijoiden kontolle, vaikka heillä ei ole minkäänlaista koulutusta terveydenhuollon osalta. JHL ry:n mukaan ongelmia tuottaa myös lääkkeiden jakaminen. Itse lääkkeiden jakamiseen onkin koulutus, mutta niiden annosteleminen ei kuulu vartijoiden koulutukseen. Toisaalta ongelma on JHL ry:n mukaan myös vapautensa menettäneiden usein useat päällekkäiset reseptit, joista vartija joutuu tulkitsemaan, mikä on oikea lääkitys, mikä ei välttämättä olisi helppoa edes lääkärille. JHL ry toteaa, että vapautensa menettäneellä on kuitenkin oikeus hänen lääketieteellisten tarpeidensa mukaiseen terveyden- ja sairaanhoitoon, kuten reseptillä määrättyyn lääkitykseensä.

Lisäksi säilytystilat, niiden kunto ja nykyisin myös melko harvassa oleva sijainti tuovat JHL ry:n mukaan omat haasteensa vapautensa menettäneiden säilytyksen ja säilytystiloihin kuljetuksen osalta. Esimerkiksi tapaamisiin vaadittavia tiloja ei löydy juuri mistään poliisin säilytystilasta.

Useassa kohdassa on mainittu, että päätöksen tekee säilytystilan esimies tai johtaja. Koska edellä mainitut eivät lähtökohtaisesti ole paikalla 24/7, tulee lakiin JHL ry:n mukaan kirjata mahdollisuus päätöksenteon osalta myös yleisjohtajalle, joka on saatavilla päätöksentekoon 24/7. Nämä seikat tulevat esille esimerkiksi mm. ulkoiluun, tupakointiin, ruokavalioihin ja vapautensa menettäneen rahan tai maksuvälineen järjestämiseen muulle perheelle.

4 luku Vapautensa menettäneen omaisuus

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies pitää 4 luvun 1 §:ää omaisuuden hallussapidon rajoittamisen edellytyksistä lakiteknisesti hieman erikoisesti rakennettuna. Perustelujen mukaan silmälasit voisivat olla välttämätöntä omaisuutta, jos niiden käyttö on turvallisen säilytystilassa olemisen kannalta tarpeellista. Vaikka aina ei ole tarkoituksenmukaista antaa silmälasia mukaan selliin, niin apulaisoikeusasiamies korostaa, että silmälasit ovat usein välttämättömät, jotta henkilö voi halutessaan tutustua kirjalliseen ilmoitukseen oikeuksistaan ja esimerkiksi vapautensa menettäneitä koskeviin säännöksiin.

Apulaisoikeusasiamies pohtii omaisuusluetteloja koskevan 3 §:n osalta, kuinka vapautensa menettänyt voi allekirjoittaa omaisuusluettelonsa, jos sitä ylläpidetään kuvallisesti. 7 §:n päätösvaltasäännöksen mukaan kirjallinen päätös omaisuuden hallussapidosta tehtäisiin vain vapautensa menettäneen erillisestä pyynnöstä. Apulaisoikeusasiamies kiinnittää huomiota siihen, miten ”erillinen pyyntö” eroaa pelkästä ”pyynnöstä”. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan vähintään perusteluissa olisi syytä selvästi todeta, että myös 5 §:n tilanteissa, eli rahan ja muiden maksuvälineiden käytössä ja tavaroiden vastaanottamisessa ja tarkastamisessa, päätöksentekijä on vartiointitehtävissä toimiva virkamies.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa myös, että tarkastuksilla on havaittu, että varsin usein vartijat eivät ole lainkaan hahmottaneet tilanteita, joissa he olivat tehneet muutoksenhakukelpoisia päätöksiä omaisuuden hallussapidosta. Myöskään vapautensa menettäneet eivät ilmeisestikään ole olleet tietoisia oikeuksistaan.

Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan, kun omaisuuden hallussapidon epäämistä koskevia päätöksiä tehdään suullisesti, niin 7 §:n päätösvaltasäännökseen tulisi kirjata velvollisuus ilmoittaa, että vapautensa menettäneellä on oikeus saada päätös kirjallisena sekä mahdollisuuksista hakea ratkaisuun muutosta.

Ylipäätään laissa ei apulaisoikeusasiamiehen mukaan ole selkeästi saatu ilmaistua perustelujen lähtökohtaa siitä, että säilytystilaan tullessa tehty omaisuuden erottelu selliin mukaan saatavaan ja poliisiin säilytettäväksi jäävään omaisuuteen, ei ole muutoksenhakukelpoinen omaisuuden hallussapitoa koskeva ratkaisu. Kun omaisuuden erottelun lopputulos sisältää tietyn omaisuuden hallussapidon epäämisen, apulaisoikeusasiamies pitää ylipäätään kyseenalaisena, voidaanko perustelujen sanottua lähtökohtaa oikeudellisesti kestäväällä tavalla järjestää.

Apulaisoikeusasiamies toteaa, ettei omaisuuden hallussapidon epäamisestä muualla kuin säilytystilassa näytä olevan säännöstä. Tällöin päätöksentekijänä tulisi olla poliisimies, ja tässä jouduttaneen arvioimaan poliisilain ja putkalain yhteensovittamista.

Oikeusministeriö toteaa 4 luvun 1 §:n omaisuuden hallussapidon rajoittamisen edellytyksiä koskevan säännöksen osalta, että esitysluonnoksen pykälä poikkeaa osin vastaavasta tutkintavankeuslain 5 luvun 1 §:stä, eikä perusteluista ilmene kovin selkeästi syytä tähän. Omaisuutta koskevan pykälän 4 momentin mukaan poliisilain 2 luvun 2, 5, 9 tai 10 §:n nojalla vapautensa menettänyt saa pitää hallussaan ainoastaan välttämätöntä henkilökohtaista omaisuutta, mikä vaikuttaa oikeusministeriön mukaan jälleen perustuvan kategoriseen oikeuden rajoittamiseen muista poikkeavasti tiettyyn kiinniottoperusteeseen perustuen, eikä perusteltuun

arvioon yksittäistapauksessa oikeuksien rajoittamisen välttämättömyydestä. Edellä mainittuja eroja on oikeusministeriön mukaan jonkin verran perusteltu, mutta pykälä kokonaisuudessaan muodostuu vaikeasti hahmotettavaksi ja poikkeaa tutkintavankeuslain vastaavasta rajoituksesta.

Samoin kuin aiemmin 3 luvun 12 §:n päätösvaltaa koskevan säännöksen kohdalla, oikeusministeriö suhtautuu varauksella siihen, että myös 4 luvun 12 §:n mukaan päätös olisi saatavissa vain erikseen pyynnöstä.

Helsingin poliisilaitos toteaa, että ehdotetussa laissa ei ole selkeää säännöstä, joka kieltäisi vapautensa menettäneeltä henkilöltä matkapuhelimen tai muun viestintävälineen hallussapidon säilytystilassa. Käytännössä tällaisen viestintävälineen hallussapidon kieltäminen muun syyn perusteella on kuitenkin pääsääntö, koska niiden hallussapito aiheuttaa säilytystilassa runsaasti yhteydenpidon rajoituksiin, säilytystilan järjestykseen ja säilytysvarmuuteen liittyviä ongelmia.

Poliisilaitos toteaa, että esimerkiksi matkapuhelimien hallussapito säilytystilassa aiheuttaa erityisiä haasteita yhteydenpidon rajoittamisen turvaamiselle ja siten vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitukselle. Esityksessä on tähän liittyen todettu, että jos vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksena esimerkiksi on estää selvitettävään rikokseen liittyvien todisteiden hävittäminen, voisi esimerkiksi älypuhelimien, muun matkapuhelimen tai muun viestintä- tai tallennelaitteen hallussapidon salliminen mahdollistaa vapautensa menettäneelle määrättyjen yhteydenpitorajoitusten kiertämisen. Poliisilaitos toteaa, että edellä mainittujen laitteiden avulla on todisteiden hävittämisen lisäksi mahdollisuus vaikuttaa asiaan liittyviin henkilöihin, minkä estäminen voi myös olla yksi vapaudenmenetyksen perusteista.

Lisäksi kuten esityksessä on myös todettu, esimerkiksi säilytystilojen kuvaaminen ja kuvan sähköinen lähettäminen säilytystilojen ulkopuolelle voi aiheuttaa vaaraa säilytysvarmuudelle ja henkilön turvallisuudelle. Poliisilaitos toteaa, että esityksessä on tunnistettu hyvin äly- ja matkapuhelimien sekä muiden viestintään soveltuvien laitteistojen hallussapitoon liittyvät ongelmat. Poliisilaitos katsoo, että vapautensa menettäneellä ei olisi tarvetta pitää viestintään soveltuvia laitteita hallussaan, jos yhteydenpito turvataan muulla tavalla.

Poliisilaitos ehdottaa putkalain 4 luvun 1 §:n sanamuotoon lisättäväksi, että viestintävälineiden hallussapito säilytystilassa voidaan kieltää, jos yhteydenpito turvataan muulla tavalla.

Työterveyslaitos suosittelee 4 luvun 2 §:ään liittyen varmistamaan, että lainsäädäntö sisältää maininnan siitä, että on tarpeen varmistaa, jotta omaisuuden käsittelystä ei aiheutuisi vaaraa työntekijälle, joka sitä käsittelee.

Amnesty International Suomen osasto ry katsoo, että omaisuuteen kohdistuvien rajoitusten on oltava välttämättömiä ja niistä päätettäessä on suoritettava aina tapauskohtaista harkintaa. Erityisesti tämä tulee kyseeseen sellaisen omaisuuden käytön rajoittamisessa, joka mahdollistaa yhteydenpidon säilytystilan ulkopuolelle. Yhteydenpitoa ei tule rajoittaa ilman erityistä hyväksyttävää perustetta.

Puhelimen käytön rajoittamisessa on Amnestyn mukaan otettava huomioon myös vapauden menetyksen peruste. Esimerkiksi ulkomaalaislain perusteella säilöön otettujen kohdalla tulee huomioida, että kyse on henkilöistä, jotka ovat menettäneet vapautensa ainoastaan maahanmuuttoon liittyvistä syistä. Heillä on usein perusteltuja syitä olla yhteydessä säilytystilan ulkopuolelle, kuten oikeudelliseen avustajaan turvapaikka-asiassaan tai omaisiinsa. Lisäksi käännytystilanteissa yhteydenpitoon on erityisen painavia syitä. Siksi Amnesty pitää tärkeänä, että ulkomaalaislain nojalla vapautensa menettäneiden oikeus yhteydenpitoon oikeudelliseen avustajaansa, omaisiinsa ja muihin tarvittaviin tahoihin turvataan.

Amnestyn mukaan on tärkeä myös huomioida, että esimerkiksi poliisin kuljetettavina olevat henkilöt ovat menettäneet vapautensa hyvin eri perustein. Kuljettamiseen voi liittyä erilaisia turvallisuus- ja järjestyskysymyksiä kuin itse poliisilaitoksen säilytystiloihin. Siksi esimerkiksi ehdotuksessa viitatus poliisin eri säilytystilojen toimintaympäristöjen poikkeamiset toisistaan muun muassa rakenteellisesti sekä henkilöstöresursseiltaan ja varustelutasoltaan eivät välttämättä sellaisenaan sovellu arvioitaessa säilöönötetun ulkomaalaisen yhteydenpitoa koskevien rajoitusten sallittavuutta esimerkiksi kuljetustilanteessa. Säilöönötetulla ulkomaalaisella on usein erityisiä perusteita olla yhteydessä kuljetuksen aikana puhelimitse läheisiinsä tai oikeudelliseen avustajaansa. Siten on Amnestyn mukaan tarpeen varmistaa, että säännöksen ilmaus ”erityisen vaikeaa järjestää” asettaisi kynnyksen vapautensa menettäneen toiminnan rajoittamiselle kuljetuksen aikana korkealle.

Lisäksi Amnesty toteaa, että säilöönötettujen ihmisten oikeuksien rajoittamista, esimerkiksi kuljetustilanteessa puhelimen käyttöä rajoittamalla, on huolellisesti harkittava suhteellisuus- ja välttämättömyysperiaatteiden mukaisesti ja niistä tulee antaa jatkuvaa koulutusta niitä tehtäviä hoitaville viranhaltijoille ja muille henkilöille.

Amnesty tuo esiin, että yhdenvertaisuusvaltuutettu on palautettavien henkilöiden maastapoistamisen valvontaraportissaan huomauttanut, että poliisin kynnys kerätä pois puhelimet on ollut verrattain matala 5 vuosien 2014-2019 tarkastelujakson aikana. Valvonnassa havaittiin poliisin rajoittaneen palautettavien henkilöiden yhteydenpitoa omaisiinsa maastapoistamisen lähtövaiheessa jopa siten, ettei palautettavalle ole myöhemminkään annettu mahdollisuutta soittaa omaisilleen.

Poliisi-, ulosotto-, syyttäjä- ja maistraattilakimiesten edunvalvontajärjestö PUSH ry kiinnittää huomiota siihen, että rahan ja muiden maksuvälineiden hallussapitoa koskevassa säännösluonnoksessa on esitetty sitä, että vapautensa menettäneen hallussa olevat rahat ja muut maksuvälineet voidaan vaihtoehtoisesti tallettaa hänen kustannuksellaan pankkiin. Arjen kannalta pankkitilille tallettaminen on varsin monimutkainen ja käytännössä myös hidas toimi, joten sääntelyn tarkoituksenmukaisuutta voi asian jatkovalmistelussa pohtia. Tässä yhteydessä on otettava myös huomioon pankkien edellyttämät asiakkaan tunnistamista ja varojen alkuperää koskevat menettelyt sekä luonnollisesti valtuutusta koskevat seikat.

Ehdotetun 4 §:n maininta siitä, että vapautensa menettäneellä on lupa pitää järjestyssäännössä määrätty vähäinen määrä rahaa hallussaan. PUSH ry:n mukaan joissain poliisiyksiköissä vapautensa menettäneen on mahdollista maksaa tekemänsä ostokset vain kortilla, joten säännöksen täsmentäminen maksuvälineen käsitteellä voisi olla tarpeen.

Ehdotetussa 6 §:ssä on mainittu, että vapautensa menettäneen rahavarat voidaan omaisuuden palauttamisen yhteydessä tallettaa vapautensa menettäneen ilmoittamalle tilille tai lähettää hänelle postiosoituksena hänen kustannuksellaan. Sääntelyn tarkoituksenmukaisuutta lienee paikallaan harkita vastaavin perustein kuin mitä 4 §:n kohdalla yllä on lausuttu.

Syyttäjälaitos toteaa, että ehdotuksen 4 luvun 6 §:ssä on määritelty selkeä toimintaohje omaisuuden palauttamisessa noudatettavasta menettelystä, joka voi vähentää tarvetta tehdä tutkintapyyntöjä ja kanteluita, jotka liittyvät kadonneeksi tai anastetuksi ilmoitettuun omaisuuteen. Tarkkarajainen sääntely lisää syyttäjälaitoksen mukaan sekä virkamiesten että vapautensa menettäneiden oikeusturvaa.

Pohjanmaan poliisilaitos toteaa, että tulevassa laissa tulisi määritellä tarkasti se, mitä poliisivankilatoiminnon vartijalla on oikeus päättää, mitkä ovat vartijan tosiasialliset tehtävät ja mitkä asiat puolestaan kuuluvat säilötilan esimiehen tai lakiehdotuksessa lisäksi mainitun säilötilan johtajan päätettäväksi.

Korkein hallinto-oikeus toteaa, että ehdotuksen perusteella jää jossain määrin jopa erikseen muutoksenhakukelpoisiksi tarkoitettujen päätösten osalta epäselväksi, minkälainen päätös ja missä vaiheessa asiasta on tehtävä. Esimerkiksi 4 luvun 4 §:ssä tarkoitettu maksuvälineiden hallussapitoa koskeva päätös on ehdotuksen mukaan valituskelpoinen, mutta 4 luvun 7 §:ssä ei ole – toisin kuin muiden kyseisessä luvussa tarkoitettujen päätösten osalta – säädetty mainitussa lainkohdassa tarkoitettujen päätöksen tekemisestä tai muodosta. Laissa tulisi korkeimman hallinto-oikeuden mukaan olla selkeät säännökset ainakin kaikkien sellaisten päätösten tekemisestä, jotka ovat ehdotuksen mukaan nimenomaisesti muutoksenhakukelpoisia.

5 luku Terveystarkastus

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa, että poliisivankiloitten terveydenhuolto on ollut kidutuksen vastaisen komitean CPT:n vakava huolenaihe jo monien tarkastuskäyntien ajalta. Tuoreimmassa raportissaan se kehottaa varmistamaan, että lääkäri tai lääkäriille raportoiva pätevä sairaanhoitaja suorittaa kaikille vasta saapuneille vapautensa menettäneille (erityisesti tutkintavangeille) terveystarkastuksen 24 tunnin kuluessa heidän saapumisestaan poliisin säilytystiloihin. Tällainen tarkastus on CPT:n mukaan välttämätön etenkin tartuntatautien leviämisen ja itsemurhien ehkäisemiseksi sekä epäasianmukaisen kohtelun ehkäisemisen yhteydessä vammojen raportoimiseksi hyvissä ajoin. CPT toistaa suosituksensa ryhtyä toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että poliisin huostassa olevilla henkilöillä on heidän niin halutessaan todellinen oikeus päästä itse valitsemansa lääkärin tutkittavaksi poliisin kutsuman lääkärin mahdollisesti suorittaman terveystarkastuksen lisäksi. Tällöin pidätetyn henkilön valitseman lääkärin tekemä tarkastus voidaan suorittaa hänen omalla kustannuksellaan. CPT suosittelee myös, että kaikille poliisin säilytystilojen säilöönottoalueilla työskenteleville poliiseille tarjotaan säännöllisesti ensiavun kertauskursseja.

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että niitäkään näistä toimenpiteistä, jotka kuuluvat laintasoisesti säädeltäviksi, ei mietinnössä esitetä toteutettavaksi. Mietinnön mukaan vain alle 18-vuotiaille terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastus on tehtävä viipymättä, mutta vain pyynnöstä ja vain, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan vastaapa poliisivankiloitten terveydenhuollosta jatkossa hyvinvointialue tai jokin muu taho, niin pitäisi saada aikaan toimiva järjestely, jolla toteutetaan kansainvälisissä vankisäännöissä (esim. Nelson Mandela -säännöt nro 25, eurooppalaiset vankeinhoitosäännöt 41.3 ja 41.4) ja CPT:n kannanotoissa edellytetty siitä, että jokaiseen Suomessa toimivaan poliisivankilaan varmistetaan sairaanhoitajan säännölliset käynnit ja vapautensa menettäneille mahdollisuus tavata lääkäriä. Jos tämän ei katsota olevan mahdollista, tulisi syyt tälle ratkaisulle esittää selkeästi.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan, kuten mietinnössä todetaan, voi olla hyvin vaikeaa erottaa päihtymystä muista, mahdollisesti hengenvaarallisista tapauksista. Apulaisoikeusasiamiehen näkemyksen mukaan olisi erittäin vakavasti harkittava, tulisiko säätää, että lähtökohtaisesti kaikki päihtyneet tulisi arvioituttaa terveydenhuollon ammattihenkilöllä ennen sijoittamista poliisin säilytystilaan – pois lukien ne tilanteet, joissa tällainen arvio on hyvin ilmeisesti tarpeeton. Kyse on viime kädessä vapautensa menettäneiden oikeudesta elämään.

Sairastumisesta ilmoittamista koskevan 6 §:n osalta apulaisoikeusasiamies pitää selvänä, että sääntely ei estä poliisia hoitamasta ilmoittamista, vaan poliisilla tulee olla velvollisuus ilmoittaa myös yhteydenpitorajoituksista huolimatta vapautensa menettäneiden vakavasta sairastumisesta tai vammautumisesta tämän läheiselle (ks. myös esim. Nelson Mandela -säännöt nro 68 ja 69).

Ehdotetun päätösvaltaa koskevan 9 §:n mukaan mm. lääkityksestä voi päättää vain lääkäri. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan on epäselvää, onko tämän ajateltu tarkoittavan myös reseptivapaita lääkkeitä. Mitään sääntelyä ei näytä olevan lääkkeiden jakamisesta tai sen edellyttämästä koulutuksesta. Apulaisoikeusasiamies toteaa, että jokainen lääkehoitoa toteuttava tai siihen osallistuva kantaa vastuun omasta toiminnastaan ja myös sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuolisissa yksiköissä työnantaja vastaa siitä, että lääkehoitoprosessi on turvallinen ja lääkehoitoa toteuttavilla työntekijöillä on siihen riittävä koulutus ja osaaminen (ks. myös STM:n julkaisu Turvallinen lääkehoito, 2021:6).

Oikeusministeriö toteaa 5 luvun 6 §:n sairastumisesta ilmoittamista koskevan säännöksen osalta, että säännös ja sen perustelut vaikuttavat antavan kuvan, että läheiselle ilmoittaminen voitaisiin kategorisesti kieltää, mikäli vapauden menettäneeseen kohdistuu yhteydenpitorajoitus. Pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n 2 momentissa todetaan, että yhteydenpitoa lähiomaiseen saadaan rajoittaa vain siinä määrin kuin se on välttämätöntä kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen toteuttamiseksi. Oikeusministeriölle jää epäselväksi, missä määrin on suhteellisuusperiaatteen mukaista tai edes johdonmukaista evätä sairaudesta tai vammautumisesta ilmoittaminen läheiselle vedoten pakkokeinolain 4 luvun yhteydenpitorajoitukseen. Oikeusministeriön mukaan säännös ei vaikuta perustellulta ja sitä tulisi muuttaa vastaamaan tutkintavankeuslain muotoilua tai esittää erittäin kattavat perustelut, miksi ilmoituksen epääminen olisi perusteltua ja missä tilanteissa, eikä viitata vain yleisesti pakkokeinolain yhteydenpitorajoitukseen.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) toteaa, ettei terveyden- ja sairaanhoidon vastuiden kirjaaminen sosiaali- ja terveystalouden järjestäjille kuvaa esityksen perusajatusta viranomaisten selkeästä vastuiden ja tehtävien jaosta. Jotta terveyden- ja sairaanhoidon palvelut toimisivat sujuvasti, luotettavasti ja kattavasti kaikissa poliisin säilytöskäytöksissä, vaaditaan kiinteää yhteistyötä poliisilaitoksen ja paikallisen terveystalouden järjestävän tahon välillä. Yhteistyössä on tärkeä sopia palveluiden saatavuudesta, työtavoista ja riittävästä resursoinnista.

Meneillään oleva nk. tutkintavanki uudistus, jonka tavoitteena on siirtää tutkinnan kohteena olevat henkilöt poliisin tiloista mahdollisimman nopeasti Rikosseuraamuslaitoksen vankiloihin, tuo heidät vankiterveydenhuollon yksikön palveluiden piiriin. Oleellista on THL:n mukaan varmistaa mahdollisimman saumattomat hoitoketjut kahden eri terveydenhuollon palveluita tarjoavan tahon välille.

Sosiaali- ja terveysministeriö kiinnittää huomiota siihen, ettei esityksessä huomioida sitä, että vankiterveydenhuollon järjestämisestä säädetään vankiterveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa (1635/2015). Mainitun lain 2 §:n vankiterveydenhuollon yksikön tehtävänä on järjestää vankien ja tutkintavankien terveyden- ja sairaanhoito siten kuin vankeuslaissa (767/2005) ja tutkintavankeuslaissa (768/2005) säädetään.

Lakiehdotuksen 1 luvun 1 §:n mukaan lakia sovelletaan poliisin lain nojalla säilyttämien ja kuljettamien vapautensa menettäneiden kohteluun. Luvun 2 §:n mukaan vapautensa menettäneellä tarkoitetaan tutkintavankia, pidätettyä, kiinni otettua ja muuta henkilöä, joka on lain nojalla menettänyt henkilökohtaisen vapautensa, ja tutkintavangilla tutkintavankeuslain tarkoittamaa tutkintavankia. Ehdotetun lain mukaan vapautensa menettäneiden terveydenhuollon järjestävät sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetussa laissa tarkoitetun hyvinvointialueet. Sosiaali- ja terveysministeriön käsityksen mukaan järjestämisvastuuta koskevaa sääntelyä ja kuvausta perusteluissa on perusteltua tarkentaa tutkintavankien osalta. Sama mahdollinen epätarkkuus vaikuttaa ministeriön mukaan olevan myös voimassa olevassa laissa 841/2006.

Aluehallintovirastot toteavat, että terveydenhuollon toiminnassa hoitoa antavan tahon tulee varmistaa hoidon kirjallinen dokumentointi asianmukaisesti. Aluehallintovirastojen tietojen

mukaan viime vuosina on ollut yksittäisiä tapauksia, joissa terveydenhuollon dokumentointia ei ollut tehty. Hoidon dokumentointi varmistaa osaltaan poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden perusoikeuksien toteutumista.

Aluehallintovirastot esittävät yhteisesti pohdittavaksi, onko lakiehdotuksen terveydenhuoltoa koskevassa 5 luvussa syytä painottaa terveydenhuollon ammattihenkilön velvoitetta asianmukaiseen terveydenhuollon potilasasiakirjadokumentointiin potilaslakia (785/1992) ja terveydenhuollon ammattihenkilölakia (559/1994) noudattaen.

6 luku Kirjeenvaihto, puhelut ja sähköinen viestintä

Oikeusministeriön mukaan 6 luvun 9 §:n sähköpostin ja internetin käyttöä koskevan säännöksen osalta harkittavaksi voisi tulla, onko 24 tunnin aikarajaa pidettävä melko pitkänä, jos käytössä kyse on kuitenkin toimeentuloon, työ-, koulutus-, oikeus-, sosiaali- tai asuntoasioiden hoitamiseen liittyvä välttämätön syy vai tulisiko tietyssä tilanteissa olla mahdollisuus näiden asioiden hoitamiseen, asian vakavuudesta riippuen, vuorokauden sisällä. Aikarajaa tulisi oikeusministeriön mukaan ainakin perustella tarkemmin.

Ulkoministeriö esittää, että perusteluissa kirjeenvaihdosta valvontaviranomaisten (4 §) kanssa mainittua luetteloa kansainvälisten ja alueellisten ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanoa valvovista mekanismeista täydennettäisiin seuraavasti: kansainvälisillä ihmisoikeuksien toteutumista valvovilla toimielimillä tarkoitettaisiin Euroopan ihmisoikeustuomioistuinta (EIT), eurooppalaista kidutuksen vastaista komiteaa (CPT), Yhdistyneiden kansakuntien kidutuksen vastaista komiteaa (CAT), kidutuksen vastaisen komitean alakomiteaa (SPT), ihmisoikeuskomiteaa (CCPR), lapsen oikeuksien komiteaa (CRC) ja muita sopimusvalvontaelimiä sekä muita sellaisia kansainvälisiä ja alueellisia ihmisoikeuksien toteutumista valvovia toimielimiä, joiden valvontaan Suomi on kansainvälisesti sitoutunut, mukaan lukien Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusneuvoston eritysmekanismit (erityisraportit, itsenäiset asiantuntijat ja työryhmät), joilla on toimivalta käsitellä kanteluja.

Suomen Asianajajaliitto huomauttaa, että 6 luvun 5 §:n perusteluissa (s. 125) tulisi lähettäjä tietojen kohdalla mainita myös asianajaja.

Itä-Uudenmaan poliisilaitos toivoo Poliisihallituksen ottavan sähköpostin ja internetin käytön osalta käytännön järjestelyihin kantaa ohjeistuksilla, kun se ajankohdasta riippuen on käsillä. Järjestelyt sähköpostin ja internetin käyttöön olisivat näin yhdenmukaiset ja samanlaiset jokaisella poliisilaitoksella paikkakunnasta ja poliisilaitoksesta riippumatta. Järjestely edellyttää myöskin poliisilaitoksen mukaan ilmeisesti hankintoja laitteisiin, joilla ei esimerkiksi pääse muihin kuin tiettyihin internetosoitteisiin.

Oulun poliisilaitos toteaa, että oikeus sähköpostin ja internetin käyttöön aiheuttaisi taloudellisia vaikutuksia, joita kertyisi laitteiden hankkimisesta ja langattoman tietoliikenneverkon rakentamisesta. Tietoliikenteen käyttö ja valvonta aiheuttaisi lisäksi vartijoille nykyiseen verrattuna lisää työtä.

7 luku Tapaamiset ja muut yhteydet säilytystilan ulkopuolelle

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies korostaa, että ei ole hyväksyttävää, että säilytystilan ”tapaamisiin soveltuva tila” olisi edes väliaikaisesti selli. Asiamiehen tapaamista käsittelevän 3 §:n osalta apulaisoikeusasiamies korostaa, että asiamiehen tapaamisoikeus ei rajoitu kuulusteluihin ja se on turvattava heti vapaudenmenetyksen alusta lähtien.

Suomen Asianajajaliitto on korostanut 3 §:n asiamiehen tapaamisoikeuden turvaamista vapaudenmenetyksen alusta lähtien vapaudenmenetyksen perusteesta riippumatta. Lisäksi perusteluissa tulisi kiinnittää erityistä huomiota siihen, että vaikka teknisellä laitteella tapahtuvaa valvontaa ei voisi tallentaa, käytettävä tekniikka ei saisi tällöin välittää myöskään ääntä. Edelleen, jos tapaaminen on asiamiehen kanssa valvomaton, tekninen valvontavälineistö tulisi olla mahdollista kytkeä varmennetusti pois päältä.

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry:n mukaan säilytystilat, niiden kunto ja nykyisin myös melko harvassa oleva sijainti tuovat omat haasteensa vapautensa menettäneiden säilytyksen ja säilytystiloihin kuljetuksen osalta. JHL ry:n mukaan esimerkiksi tapaamiseen vaadittavia tiloja ei löydy juuri mistään poliisin säilytystilasta.

8 luku Säilytystilan valvonta, järjestys sekä säilytystilan ja vapautensa menettäneen tarkastaminen

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa, että yksinvartioinnin lopettaminen olisi suuri muutos, jolle mietinnössä on sinänsä esitetty hyviä perusteluja. Poliisivankiloiden toiminta 24/7 ilman yksinvartiointia edellyttää varsin suurta vartijoiden määrän lisäystä. Tämä taas kytkeytyy kysymykseen vapautensa menettäneiden säilyttämisen keskittämisestä isoille poliisiasemille. Tällöin epätoivottavat kuljetusmatkat lisääntyvät ja pitenevät. Keskittäminen ei siis apulaisoikeusasiamiehen mukaan tuo yksinomaan parannuksia tilanteeseen. Sinänsä apulaisoikeusasiamiehellä ei ole huomauttamista ehdotetusta yksinvartioinnista luopumisesta, mutta tulisi kuitenkin selvittää, onko tarkoitettu, että vartijoita tulee olla vähintään kaksi vasta, kun vapautensa menettäneitäkin on enemmän kuin yksi.

Apulaisoikeusasiamies toteaa henkilötietojen käsittelyä säilytystilan valvonnassa koskevan 2 §:ään liittyen, että tiedot, jotka saadaan kirjata, tulisi käydä läpi Poliisihallituksen 13 §:n nojalla antamassa määräyksessä, jossa tulisi apulaisoikeusasiamiehen näkemyksen mukaan käsitellä tarkemmin, mitä tietoja pitää kirjata.

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että vapaudenmenetystä koskevien päätösten sisältöä koskevat säännökset eivät kaikilta osin ole samalla tasolla verrattuna monista muista pakkokeinoista esimerkiksi pakkokeinolaissa säädettyyn. Käytännössä myös poliisilakiperusteiset päätökset on vakiintuneesti kirjattu kattavasti, mutta lainsäädännöllisesti tilanne ei ole täysin tyydyttävä.

Teknistä valvontaa säilytystilassa koskeva 5 §:n säännös tulisi apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan muotoilla niin, että siitä kävisi selvästi ilmi, ettei kameravalvontaa saa kohdistaa pesu- ja WC-tiloihin. Teknisen valvonnan tallenteiden käyttötarkoitusta ja rekisteristä poistamista koskevan 6 §:n perusteluissa puhutaan vähimmäissäilytysajasta, vaikka säännös on laadittu enimmäissäilytysajaksi. Jälkikäteisvalvonnan mahdollisuuksien parantamiseksi tulisi säätää teknisen valvonnan tallenteille vähimmäissäilytysaika, esimerkiksi kuukausi, jonka jälkeen muut kuin välttämättä säilytettävät tallenteet olisi viipymättä ja enintään kahden viikon kuluessa hävitettävä.

Samoin kuin jo aiemmin 2 luvun käsittelyn yhteydessä, apulaisoikeusasiamies pitää ongelmallisena, ettei sukupuolisäännöstä katsota voitavan pitää kiinni 11 §:n osalta samoin kuin esimerkiksi pakkokeinolain 8 luvun 33 §:ssä.

Oikeusministeriö huomauttaa henkilötietojen suojaa koskeva erityissääntelyn osalta, että ottaen huomioon, että esityksen nykytilan kuvauksessa tuodaan ilmi, että osa poliisin suorittamasta henkilötietojen käsittelystä kuuluu yleisen tietosuojasetuksen soveltamisalalle, esityksen perusteluja tulisi täsmentää siten, että siitä kävisi selkeästi ilmi, miltä osin on kysymys rikosasioiden tietosuojalain soveltamisalalle kuuluvasta käsittelystä ja miltä osin mahdollisesti

EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisalalle kuuluvasta käsittelystä. Asialla on merkitystä muun muassa rekisteröidyn oikeuksien käyttämisen kannalta. Tässä yhteydessä on myös huomioitava, että mikäli jatkovalmistelun yhteydessä käsittelyn arvioidaan olevan joiltakin osin yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisalalla, tulee esityksessä arvioida muun muassa yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklassa säädettyä käsittelyn oikeusperustetta sekä kansallisen liikkumavaran käyttöä.

Oikeusministeriö toteaa, että ehdotetun 8 luvun valvontaa säilytystilassa koskevan 1 §:n suhde ehdotettuun henkilötietojen käsittelyä säilytystilan valvonnassa koskevaan 2 §:än jää epäselväksi. Jatkovalmistelussa pykälien välistä suhdetta tulisi täsmentää ja avata perusteluissa tarkemmin.

Ehdotetun 8 luvun 2 §:n 1 momentin 3 kohdan perusteluiden mukaan siinä tarkoitetuissa välttämättömissä terveydenhuoltoa koskevissa kirjauksissa olisi kysymys säilytysturvallisuuden kannalta välttämättömistä kirjauksista henkilön terveydentilasta, terveydentilan tutkimusten ja hoidon ajankohdasta ja niistä seuraavista toimenpiteistä, jotka vaikuttavat henkilön säilyttämiseen. Oikeusministeriön käsityksen mukaan kyseisessä kohdassa ehdotetaan säännöstä, jossa voitaisiin kirjata erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia terveystietoja, jotka liittyisivät välttämättömiin terveydenhuoltoa koskeviin kirjauksiin. Ottaen huomioon perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön, ehdotettua säännöstä ei voida pitää riittävän täsmällisenä. Kohdassa jää epäselväksi, mitä ovat välttämättömät terveydenhuoltoa koskevat kirjat, johon valvonnan yhteydessä voitaisiin kirjata tietoja. Jatkovalmistelun yhteydessä ehdotetun kohdan täsmällisyyttä on syytä arvioida uudelleen.

Oikeusministeriö kiinnittää huomiota niin ikään mainitun 2 §:n 7 kohtaan, jonka mukaan valvonnan yhteydessä ja sen edellyttämällä tavalla voidaan kirjata tietoja, jotka liittyvät perushuoltoon ja muihin säilytystilan päivittäisiin toimintoihin ja tapahtumiin. Ehdotettua säännöksen tarkoitusta tai sisältöä ei ole säännöskohtaisissa perusteluissa tarkemmin avattu. Oikeusministeriö toteaa, että säännös on erittäin väljä, joka voisi mahdollistaa henkilötietojen tai erityistä suojelua edellyttävien henkilötietojen käsittelyä hyvinkin laajasti. Jatkovalmistelussa säännöstä ja sen perusteluita tulee täsmentää ja tarkkarajaistaa.

Oikeusministeriö toteaa, että 8 luvun 3 §:n 2 momentissa tulisi selkeyden vuoksi aluksi todeta: "Säilytystilassa sellejä tai muita majoitukseen tarkoitettuja tiloja ei tule käyttää esitutkintatoimenpiteisiin eikä poliisitutkintatoimenpiteisiin, kuten kuulusteluihin, vaan menettelyt tulee toteuttaa säilytystilan ulkopuolella tai säilytystilassa erikseen tähän tarkoitukseen varatuissa tiloissa (tai muu vastaava ilmaisu) ja tämän jälkeen säätää, että tästä tulee varmistua em. määräysten kautta.

Oikeusministeriön mukaan 8 luvun 5 §:n teknistä valvontaa koskeva sääntely on WC-tilojen yksityisyydensuojan osalta ongelmallinen perustuslakivaliokunnan käytännön, perusoikeuksien ja kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden näkökulmasta. Sääntämisperusteluissa on todettu, että yksityisyyden suoja voitaisiin toteuttaa kameroiden suuntaamisella tai muulla vastaavalla tavalla, mutta selkeänä lähtökohtana tulee olla perustuslakivaliokunnan lausunto, jonka mukaan valvontaa ei saa käyttää vankien asuinselleissä, WC-tiloissa, pukeutumistiloissa tai muissa vastaavissa paikoissa (PeVL 36/2020 vp, s. 6).

Ahvenanmaan poliisilaitos toteaa, että yksinvartioinnista luopuminen on periaatteessa tervetullut oikeusturvaa lisäävä muutos. Haasteita kuitenkin liittyy siihen, että Ahvenanmaan poliisilaitoksen henkilöstöresurssit poikkeavat merkittävästi Manner-Suomen poliisilaitoksien resursseista. Lakiehdotus edellyttäisi yhteensä 12 tai 13 viran lisäämistä Ahvenanmaalle, mikä tarkoittaa merkittävää prosentuaalista lisäystä laitoksen kokonaishenkilöstömäärään. On epätarkoituksenmukaista lisätä yksinvartioinnista luopumisen edellyttämää määrää vartijoita pieneen poliisilaitokseen. Lausunnossa katsotaan, että säilyttämisen ja tutkinnan eriyttämisen

vaatimus estää poliisimiesvirkojen lisäämisen siten, että henkilöstöä voitaisiin käyttää vartiointiin lisäksi muissa tehtävissä.

Lisäksi Ahvenanmaalla yksityisten vartijoiden käyttäminen ei ole samassa määrin mahdollista kuin Manner-Suomessa. Ahvenanmaan poliisilaitos pitää ehdotuksen täytäntöönpanon haasteena myös sitä, että ruotsinkielisen jatkokoulutuksen saaminen vartiointitehtäviä koskien on ollut heikkoa Poliisiammattikorkeakoulussa.

Sisäministeriön rajavartio-osasto toteaa, että ehdotetun lain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa säädettäisiin säilytystilan henkilöstön vähimmäismäärästä. Jos säilytystilaan on sijoitettuna vapautensa menettäneitä, vartiointitehtävissä tulisi työskennellä vähintään kaksi henkilöä. Ehdotuksen yksityiskohtaisten perustelujen mukaan momentti koskisi kaikkia varsinaisia poliisin säilytystiloja, joita käytetään vapautensa menettäneiden muuhun kuin aivan tilapäiseen säilyttämiseen ja jotka on hyväksytty poliisin säilytystilaksi 2 luvun 1 momentissa tarkoitetulla tavalla. Epäselväksi rajavartio-osaston mukaan jää, koskisiko henkilöstön vähimmäismäärää koskeva säännös sen sanamuoto huomioden myös tilanteita, joissa säilytyksessä olisi vain yksi vapautensa menettänyt henkilö.

Rajavartio-osasto toteaa, että myös edellä mainitun momentin suhde rajavartiolain säilytystiloja koskevaan 64 §:ään jää hieman epäselväksi. Nykyisellään rajavartiolain 64 § edellyttää ainoastaan ympärivuorokautisen vartiointin järjestämistä. Ehdotetun 8 luvun 1 §:n 3 momentin sanamuoto velvoittaisi kahden henkilön työskentelyä vartiointitehtävissä, mutta perusteluissa on kuitenkin mainittu poikkeuksena aivan tilapäinen säilytys. Rajavartio-osaston näkemyksen mukaan perusteluissa tulisi vielä tarkemmin kuvata sitä, mitä aivan tilapäisellä säilytyksellä tässä yhteydessä tarkoitetaan ja minkä pituinen aika voitaisiin katsoa aivan tilapäiseksi säilytykseksi. Rajavartio-osaston käsityksen mukaan mahdollisuudesta poiketa lakiin ehdotettavasta vähimmäisvaatimuksesta tulisi säätää myös lain tasolla.

Pohjanmaan poliisilaitos tuo esiin, että esityksessä mainitun työturvallisuuskäsitteen lisäksi yksinvartiointi on ongelmallista sekä vartiointitehtävää suorittavan vartijan tai poliisihenkilön että myöskin vapautensa menettäneen oikeusturvan näkökulmasta, ja tämä tulisi myös ottaa esityksessä huomioon.

Poliisilaitoksen näkemyksen mukaan poliisivankilatoiminto resursseineen osana valvonta- ja hälytystoimintoa on pidettävä omana erityistoimintonaan, eikä valvonta- ja hälytystoiminnon muuta resurssia tulisi säännöllisesti käyttää poliisivankilatoiminnassa esiintyvän yksinvartiointin paikkaamiseen. Poliisihenkilöstön osaamisen kehittäminen sille vaaditulle tasolle, että he kykenisivät toimimaan haastavissa poliisivankiloiden vartiointitehtävissä, vaatisi poliisihenkilöstön säännöllistä vartiointitehtävissä työskentelyä, jotta he voisivat kokemuseräisen oppimisen kautta toimia esityksessä mainitusti itsenäisenä vartijana. Poliisiresurssin säännöllinen käyttäminen poliisivankilatoiminnon vartiointitehtäviin ei ole kovinkaan järkevää poliisin yleisen resurssitilanteen vuoksi.

Tutkinta- ja säilyttämisvastuun eriyttämisen suhteen Pohjanmaan poliisilaitos toteaa, että tulevassa laissa tulisi määritellä tarkasti se mitä poliisivankilatoiminnon vartijalla on oikeus päättää, mitkä ovat vartijan tosiasialliset tehtävät ja mitkä asiat puolestaan kuuluvat säilötilan esimiehen tai lakiehdotuksessa lisäksi mainitun säilötilan johtajan päätettäväksi. Lisäksi tämän esityksen mukaisesti tutkintaan liittyvät toimenpiteet tulisi suorittaa säilytystilassa erikseen siihen tarkoitukseen määrättyissä tiloissa tai säilytystilan ulkopuolella. Säilytystiloissa ei ylipäätään tulisi sallia säilytystilaorganisaatioon kuulumattomien henkilöiden ylimääräistä liikkumista esimerkiksi tilojen kautta kulkemisen muodossa tai muuten ilman erityistä perustetta. Edellä mainittujen seikkojen vuoksi tulevaan lakiin toivotaan selkeämpää sääntelyä, jotta tulevaisuudessa voitaisiin toimia eriyttämisperiaatteen mukaisesti.

Lakiin tulisi poliisilaitoksen mukaan erityisen selvästi kirjata poliisivankiloiden vartiointitehtävissä toimiva virkamiesten, säilötilan esimiehen ja säilötilojen johtajan tehtävät, vastuut ja oikeudet.

Näin ollen kyettäisiin paremmin välttymään tilanteilta, jolloin tutkijat ja tutkinnanjohtaja päättävät vapautensa menettäneiden siviiliasioiden hoidosta ja ostoksista sekä jopa tapaamisista ja puheluista, mikä voisi poliisilaitoksen mukaan aiheuttaa tutkintavankien painostamis- ja lahjomisvaaraa.

Lisäksi Pohjanmaan poliisilaitos ehdottaa, että Poliisihallitus laatisi yhteistyössä poliisilaitosten kanssa järjestyssääntörungon, jota jokainen poliisilaitos voisi käyttää ja täydentää poliisivankilakohtaisesti.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitos toteaa, että yksinvartioinnista luopuminen tulee aiheuttamaan poliisin henkilöstölle huomattavaa työaikasidonnaisuutta vartiointitehtäviin, ja tarkoittaisi poliisilaitokselle vartijoiden määrän huomattavaa lisäämistä. Menolisäys tulee ottaa huomioon hallituksen esityksessä taloudellisten vaikutusten arvioinnissa, jos vartijoiden yksintyöskentely kielletään ja tarkoituksena on jatkossa toimia kahden vartijan mallilla. Poliisimiesten käyttäminen pysyvästi vartiointitehtäviin on poliisiresurssien epätarkoituksenmukaista käyttämistä koulutusta vastaamattomiin tehtäviin.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos pitää kahden vartijan vaatimusta hyvänä asiana, sillä se lisää vartijoiden työturvallisuutta, oikeusturvaa ja työhyvinvointia, sekä parantaa myös kiinniotettujen oikeusturvaa ja palvelua.

Poliisilaitos tuo esiin, että mikäli poliisivankilaverkosta joudutaan yksinvartioinnista luopumisen vuoksi pienentämään, kiinniotettujen kuljetukset lisääntyisivät huomattavasti. Vartijoista muodostettu kuljetuspartio vapauttaisi poliisilaitoksen mukaan resursseja näistä kuljetustehtävistä muun muassa valvonta- ja hälytystehtäviin. Lisäksi vartijoiden lisäresurssit vaikuttaisivat oikeuden istuntojen vartiointitehtäviin poliisin osalta.

Eriyttämisperiaate sen sijaan ei vaatisi poliisilaitokselta lisäresursseja. Mikäli säilytystiloissa liikkuminen sallittaisiin ainoastaan vartiointitehtävissä oleville henkilöille, joissakin poliisivankiloissa tulisi tehdä rakenteellisia muutoksia, sillä kuulusteluhuoneet sijaitsevat osassa poliisiasemia säilytystilojen kanssa samalla käytävällä, ja niihin käynti tapahtuu poliisivankilan käytäviltä.

Lounais-Suomen poliisilaitos pitää yksinvartioinnin kieltä ymmärrettävänä ratkaisuna. Sellaisten pienten poliisivankiloiden, joissa ei ole välttämättä edes joka päivä kiinniotettuja, kohdalla vartijoiden työnkuva tulee muuttumaan. Kiinniotettujen, pidätettyjen ja vankien päiväkohtainen ennustaminen etukäteen on mahdotonta, joten poliisivankilat tulisi aina resursoida vähintään kahdella vartijalla, mikäli ne aiotaan pitää auki. Poliisilaitoksen mukaan poliisivankilaverkoston laajuutta tulisikin arvioida valtakunnallisesti kriittisesti, yli poliisilaitosten rajojen.

Poliisilaitos pitää tutkinta- ja säilytysvastuun eriyttämistä hyvänä ratkaisuna, mutta se täytyy huomioida myös vartijoiden määrässä, sillä yksinään kiinniotettujen kuljettaminen esimerkiksi kuulusteluun ja asianajajien tapaamiseen vie oman aikansa.

Sisä-Suomen poliisilaitos toteaa, että suurin muutos uuden putkalain myötä tulee olemaan yksinvartioinnin kieltä, joka tulee tarkoittamaan poliisilaitoksella joko vartiointitehtävissä toimivien virkamiehien määrän huomattavaa lisäämistä tai poliisilaitoksen säilytystilojen lukumäärän vähentämistä. Uuden lain myötä vartijoiden työtehtävät tulevat muutenkin lisääntymään, joka aiheuttaa jo resurssien lisäämistarvetta. Poliisilaitos kiinnittää myös huomiota siihen, että myös luopumisella tutkintavankien säilyttämisestä poliisin säilytystiloissa vuoteen 2025 mennessä voi olla merkitystä vartioinnin henkilöstöresurssien tarpeeseen.

Poliisilaitoksen alueella tutkinta- ja säilytysvastuun eriyttäminen lisää tarvetta vartijaresurssin lisäämiseen suurimmilla poliisiasemilla.

Oulun poliisilaitos toteaa, että kahden vartijan järjestelmässä poliisilaitokselle tulisi lisätä yhteensä 30 vartijan virkaa, jotta kahden vartijan yhtäaikainen paikalla olo toteutuu kaikkialla. Poliisien jatkuva käyttäminen toisena vartijana ei ole poliisilaitoksen mukaan realistinen vaihtoehto nykyisessä resurssitilanteessa. Myöskään esimerkiksi yhden poliisivankilan sulkeminen ei olisi esimerkiksi pitkien kuljetusmatkojen aiheuttamien haittojen vuoksi tarkoituksenmukaista. Poliisilaitos toteaa, että kuljetuksissa voitaisiin käyttää nykyistä enemmän vartijoita, mikäli vartijoita lisättäisiin.

Eriyttämisperiaatteen osalta poliisilaitos toteaa, että kahden vartijan järjestelmässä se toimisi hyvin alueen poliisivankiloissa. Vartijat voisivat tuoda kiinniotetun kuulusteluhuoneeseen tutkijalle, eikä esimerkiksi tutkijoiden tarvitsisi olla itse kiinniotettujen tiloissa.

Itä-Uudenmaan poliisilaitos toteaa, että säilytystoiminnan erottaminen omaksi toiminnokseen tulee selkeyttämään säilytystoiminnan roolia entisestään sekä parantamaan siitä vastaavien virkamiesten työturvallisuutta. Tällä on poliisilaitoksen mukaan olennainen merkitys vapautensa menettäneiden ja säilytystilan turvallisuuden takaamisessa.

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry toteaa, että yksintyöskentely on erittäin suuri riski sekä virkamiesten oikeusturvan, vastuiden ja velvollisuuksien että vapautensa menettäneiden oikeusturvan osalta. Erityisen ongelman muodostaa vapautensa menettäneiden ulkoilu sekä tupakointi ja niihin liittyvät järjestelyt, jotka korostuvat erityisesti erillään pidettävien vapautensa menettäneiden osalta. Myös yksityisyys on joissain tilanteissa ongelma.

Tulli tukee ehdotuksen tavoitteita vapautensa menettäneitä koskevan päätöksenteon eriyttämisessä esitutinnan menettelyistä. Käytännön ongelmien ja varsinkin rajatapauksiin liittyvien tulkinnallisten kysymysten johdosta säännöksiin tulisi kuitenkin jättää mahdollisuus poiketa tästä jaottelusta.

Tullilla ei ole eikä arvioida lähitulevaisuudessakaan olevan tarvetta noin yhtä vuorokautta pidempikestoiseen vapautensa menettäneiden henkilöiden säilyttämiseen. Näin ollen ehdotettu putkalaki vaikuttaa kokonaisuudessaan raskaalta, esimerkiksi terveydenhuollon järjestämistä vastaavien, kun sitä sovelletaan Tullin lyhytaikaisiin säilytystilanteisiin.

Keskusrikospoliisi pitää tutkinta- ja säilyttämistä vastaavien eriyttämistä lähtökohtaisesti myönteisenä asiana ottaen huomioon Suomen järjestelyyn kohdistunut laaja kritiikki. Tasapuolinen ja yhdenmukainen kohtelu toteutunee paremmin, kun vapautensa menettäneiden henkilön kannalta keskeisistä asioista määrätään säilytystilan järjestyssäännössä ja niiden käytännön toteuttamisesta vastaa poliisivankilan henkilökunta. Lisäksi tutkijoiden työaikaa vapautuu itse tutkintatyöhön, kun vapautensa menettäneiden käytännön asioita hoitaa säilytystilan henkilöstö.

Keskusrikospoliisi kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että ehdotetut muutokset edellyttävät säilytyshenkilökunnan lisäämistä, jotta vapautensa menettäneiden siviiliasioiden hoitaminen ei kohtuuttomasti vaikeudu tai viivästy.

Nykyinen järjestely, jossa tutkinnanjohtaja tai tutkija on usein vastannut vapautensa menettäneiden asioiden hoidosta, on joissakin tilanteissa voinut vaikuttaa myönteisesti rikoksesta epäillyn yhteistyöhaluisuuteen ja näin ollen edesauttanut rikosten selvittämistä. Tältä osin Keskusrikospoliisi katsoo, että säilyttämistä vastaavien siirtäminen kokonaisuudessaan säilytyshenkilökunnalle ja tutkintaa suorittavan henkilöstön liikkumisen rajoittaminen säilytystiloissa voi jossain määrin vaikuttaa rikoksesta epäillyn ja tutkijan välisen vuorovaikutussuhteen muodostumiseen.

Tietosuojavaltuutetun mukaan esitystä tulisi täsmentää siten, että siitä kävisi perustellusti ilmi se, miltä osin on kysymyksessä rikosasioiden tietosuojalain soveltaminen ja miltä osin mahdollisesti EU:n yleisen tietosuojalain soveltaminen. Tämä on tietosuojavaltuutetun mukaan tarpeellista muun muassa siksi, että esimerkiksi rekisteröidyn oikeudet ovat osin erilaisia tietosuojalain ja rikosasioiden tietosuojalain osalta.

Poliisi-, ulosotto-, syyttäjä- ja maistraattilakimiesten edunvalvontajärjestö PUSH ry toteaa, että ehdotetun teknistä valvontaa koskevan 1 §:n 1 momentin useista edellytyksistä huolimatta jää käytännön tasolla epäselväksi, miten ja mihin valvontaa koskevat kirjaukset on tehtävä. Säännöksen tekstiä tulisi tältä osin muokata siten, että myös kirjaamisen käytännön toteutus tulisi riittävällä tavalla säänneltyksi. Vaihtoehtoisesti yksityiskohtaisia perusteluja tulisi kirjaamistavan osalta täsmentää.

Ehdotetun 6 §:n osalta PUSH ry tuo esiin, voisiko kuukauden määräaika teknisen valvonnan tallenteiden hävittämiselle olla liian lyhyt. Punninnassa ovat vastakkain toisaalta yksityisyyden suoja ja toisaalta esimerkiksi rikosten tai onnettomuuksien selvittämiseen liittyvät intressit.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että poliisilaitosten järjestyssääntöä koskevan sääntelyn perusteluissa tulisi kiinnittää huomiota lakisääteisiin yhdenvertaisuusvelvoitteisiin, jottei riskiä syrjivistä käytännöistä ja tilanteista synny.

Helsingin poliisilaitos tuo esiin, että osa 8 luvun 3 §:ssä luetelluista säilytystilan järjestyssäännössä ohjeistettavissa asioista, kuten säilytystilan alueella liikkuminen, lukittuna pitäminen ja osastointi voivat pitää sisällään tietoja säilytystilan turvallisuustoiminnasta ja laitosturvallisuudesta. Näiden tietojen antaminen vapautensa menettäneille voi poliisilaitoksen mukaan olla ongelmallista.

Amnesty International Suomen osasto ry toteaa, että vapautensa menettäneet voivat tulla hyvin erilaisista taustoista, ja he saattavat olla esimerkiksi traumatisoituneita. Myös näihin seikkoihin on tarpeen kiinnittää huomiota turvallisuuden tai terveydentilan seuraamisen tarvetta arvioitaessa.

Amnesty pitää tärkeänä, että teknisessä valvonnassa huolehditaan, että valvonnasta ilmoitetaan riittävän selkeästi ja ymmärrettävällä tavalla ja että vapautuneen yksityisyyden suojaa kunnioitetaan. Siten on huolehdittava asianmukaisesti, ettei WC- tai muissa yksityisyyden kannalta erityisen tärkeissä tiloissa ja huoneen osissa suoriteta teknistä valvontaa. Amnesty tuo esiin, että myös eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisussaan ottanut kantaa siihen, että WC- ja peseytymistilojen lisäksi myöskään muissa tiloissa, joissa voi tapahtua riisuuntumista, kuten pukuhuoneissa, ei saa suorittaa teknistä valvontaa.

9 luku Muun henkilön tarkastaminen

Oikeusministeriön mukaan on huomionarvoista, että 9 luvun 6 § on rajattu säilytystilaan tai poliisiaseman tiloihin tai alueeseen tai vartiointitehtävään liittyvään kuljetustehtävään, eikä kyse ole yleisestä kiinniotto-oikeudesta koskevasta toimivaltuudesta. Tältä osin on tosin huomionarvoista, että 2. lakiehdotuksen pakkokeinolain 2 luvun 1 §:n 2 momentti ei ole vastaavalla tavalla rajattu tiettyyn paikkaan tai tehtävään. Sääntelyä tulee täsmentää tai esittää perustelut tälle eroavaisuudelle, etenkin kun säätämisperusteluissa sanotaan, että kiinniottoa koskevat toimivaltuudet olisivat em. tarkoitetulla tavalla täsmällisesti rajattuja.

Suomen Asianajajaliitto pitää tärkeänä, että turva- ja henkilötarkastuksien tarpeellisuuden ja intensiteetin määrittelyssä huomioidaan täsmällisemmin asianajosalaisuus. Asianajajaliitto katsoo, että ehdotetuissa 9 luvun 2 ja 3 §:ssä asianajosalaisuutta ei ole huomioitu, vaan

asianajaja voitaisiin turvatarkastaa kuten muutkin vieraat huomioimatta hänellä mahdollisesti olevaa asianajosalaisuuden piiriin kuuluvaa aineistoa mukaan lukien työvälaineet. Asianajajaliitto viittaa asianajosalaisuuden huomioimista koskevaan apulaisoikeusasiamiehen kannanottoon sekä Rikosseuraamuslaitoksen ohjeistukseen.

Poliisihallitus ehdottaa arvioitavaksi, voidaanko viestintävälaineet ottaa pois asiamiehiltä säilytystilassa vierailun ajaksi. Tällaisesta ei ole nimenomaisesti ehdotettu säädettäväksi lakiehdotuksen 9 luvun 2 §:n 2 momentissa, ellei viestintävälaineiden voitaisi katsoa erillisen harkinnan perusteella kuuluvan ehdotetun 2 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettuihin esineisiin ja aineisiin, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa säilytystilan järjestykselle.

10 luku Turvaamistoimenpiteet ja voimakeinojen käyttö

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mukaan olisi toivottavaa, että perusteluissa otettaisiin nimenomaisesti kantaa ns. bodycuffin käyttöön ja siihen, onko se 10 luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitettu ”muu vastaava väline”, jolla vapautensa liikkuma- ja toimintavapautta saadaan rajoittaa. Apulaisoikeusasiamies huomauttaa, että kidutuksen vastainen komitea on tarkastuskäyntiraportissaan vuonna 2014 suhtautunut erittäin kriittisesti bodycuffiin. Laillisuusvalvonnassa on myös havaittu, että vapautensa menettäneelle on voitu laittaa suojaksi kypärä. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan olisi arvioitava, olisiko tällaisten keinojen käyttö turvaamistarkoituksessa säädeltävä.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mukaan tehostetulle valvonnalle uutena säänneltynä keinona on sinänsä nähtävissä perusteita, mutta on välttämätöntä, että myös 1 momentin tarkoittamien vapautensa menettäneiden osalta säädetään niistä edellytyksistä, joilla heidät voidaan sijoittaa tehostettuun valvontaan. Päihtyneiden osalta tarve on lähtökohtaisesti olemassa, mutta apulaisoikeusasiamies ei kuitenkaan pidä uskottavana, että näin olisi poikkeuksetta kaikkien poliisilain nojalla kiinniotettujen osalta, ja tämän pitäisi näkyä myös lain tasolla.

Apulaisoikeusasiamies ei pidä tarkkailua koskevan 4 §:n säännöksen perusteluja vakuuttavina. Henkilön häiritsevä käytös ei aina tarkoita sitä, että hänet pitäisi syrjemmälle sijoittamisen lisäksi asettaa kameravalvontaan. Häiriön aiheuttaminen ei sinällään ole apulaisoikeusasiamiehen mukaan turvallisuusriski, vaan kyse on muiden suojelusta tarpeettomalta melulta, jolloin siirto olisi riittävä ratkaisu. Jos yksittäisessä tapauksessa häiritsevä käytös antaisi kuitenkin aiheutta epäillä esimerkiksi itsetuhoisuutta, asia olisi kuitenkin eri. Apulaisoikeusasiamies toteaa lisäksi, että vaikka kyse onkin nykyisin mukaisesta määräajasta, 4 §:ssä mainittu seitsemän vuorokautta tuntuu poliisivankilaympäristössä kovin pitkältä ajalta sijoituksen uudelleen harkintaan.

Voimakeinojen käytön tarkempi sääntely 6 §:ssä on oikeusasiamiehen mukaan tervetullutta, kuten myös ylipäätään vartijoiden tehtävien määrittely. Apulaisoikeusasiamies ei kuitenkaan ole vakuuttunut siitä, että vartijoille tulisi antaa oikeus kulkuneuvon pysäyttämiseen voimakeinoilla esimerkiksi kuljetuksen aikana. Tämä sulkeutunee käytännössä pois jo sillä perusteella, ettei tällaista apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan ole ajateltu sisältyvän vartijoiden voimankäyttökoulutukseen. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan tämä osoittaa, että säännöksen ”kopiointi” poliisilaista voi johtaa tarpeettoman laajoihin valtuuksiin.

Apulaisoikeusasiamies pitäisi perusteltuna, että esityksessä kerrotaisiin, miten ampuma-aseen kantoa ja käyttöä ajatellaan rajoitettavaksi. Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan ei esimerkiksi voine olla niin, että kaikki vartijat kantavat asetta, eivätkä nekään, joilla aseenkäyttöoikeus on, tarvitse sitä aina.

Turvaamistoimenpiteiden menettelysäännöksiä koskevan 9 §:n osalta herää apulaisoikeusasiamiehen mukaan kysymys, miksi sitomista karkaamisen estämiseksi ei tarvitsisi kirjata, mutta muilla perusteilla sitominen kyllä. Lisäksi tulisi selventää myös, riittääkö säännöksen mukaiseksi toimenpiteen syyn kirjaamiseksi laissa olevan perusteen toistaminen vai edellytetäänkö sitomisen perusteena olleiden tosiseikkojen kirjaamista.

Oikeusministeriö kiinnittää 10 luvun 3 §:n tehostettua valvontaa koskevan säännöksen osalta jälleen huomiota siihen, että pykälän 1 momentti sisältää kategorisen rajoituksen tietyn kiinniotoperusteen perusteella vapautensa menettäneille, kun taas muiden vapauden menettäneiden osalta tilannetta arvioidaan tapauskohtaisen harkinnan kautta, jossa katsotaan valvonnan olevan perusteltua terveydentilan seuraamiseksi ja turvallisuuden varmistamiseksi. Oikeusministeriölle jää epäselväksi, miksi myös poliisilain 2 luvun 2, 5, 9 tai 10 §:n nojalla vapautensa menettäneiden tehostettu valvonta ei perustu sen arviointiin, että valvonta on perusteltua yksittäistapauksissa heidän terveydentilan seuraamiseksi tai turvallisuuden varmistamiseksi, mitä sinänsä voidaan pitää asianmukaisena keinona turvata jopa vapautensa menettäneiden henkeä ja terveyttä. Toiseksi jatkovalmistelussa olisi oikeusministeriön mukaan vielä syytä täsmentää tehostetun valvonnan suhdetta saman luvun mukaisiin toimivaltuuksiin (4 § tarkkailu ja 5 § erityistarkkailu).

10 luvun 11 §:n tarkempien säännösten antamista koskevan säännöksen osalta oikeusministeriö kiinnittää huomiota, että laista ei löydy perussäännöstä mm. voimankäyttövälaineistä, eikä esimerkiksi turvaamistoimenpiteiden täytäntöönpano voi jäädä kokonaan asetuksessa säädettäväksi. Myös pykälän 2 momentissa säädettäisiin sisäministeriön asetuksessa asioista (kuten erityisesti oikeudesta kantaa voimankäyttövälaineita tai voimakeinojen käytön valvonnasta), joista tulee säätää laissa tai vähintäänkin valtioneuvoston asetuksesta, kun perussäännökset ovat laissa.

Itä-Uudenmaan poliisilaitos katsoo, että uusi erityinen säännös tehostetusta valvonnasta parantaisi ja helpottaisi säilytystilassa toimivien virkamiesten valvontavastuuta sekä vapautensa menettäneiden terveydentilan seuranta. Poliisilaitoksen mukaan erityisesti ensimmäinen vuorokausi kiinniotosta on kriittisin, jolloin seurannan tulee olla tiivistä. Näin ollen poliisilaitos pitää uutta selkeää säännöstä varsin asiallisena, mutta huomauttaa, ettei sitä tulisi soveltaa pääsääntönä ilman asiallisia perusteita.

Myös tarkennukset vartijoiden voimakeinojen käyttöön liittyviin virkatehtäviin ja niiden toimialueisiin ovat poliisilaitoksen mukaan asiallisia ja tärkeitä siinä mielessä, että niissä esitetään, millaisissa virkatoimissa vartijalla on oikeus käyttää voimakeinoja. Esityksessä on otettu kantaa myös kuljetustehtävien hoitamiseen liittyviin virkatoimiin. Kuljetustehtävät saattavat tulevaisuudessa olla laajalti osa säilytystoiminnasta vastaavien virkamiesten toimintaa. Poliisilaitos toteaa, että myös sisällölliset viittaukset poliisilain vastaaviin säännöksiin voimakeinojen käytöstä sekä hätävarjelusta antavat kokonaisvaltaisempaa ja asianmukaisempaa tulkintatukea aiheesta kuin voimassa oleva putkalaki.

Itä-Uudenmaan poliisilaitos pyytää huomioimaan sähkökäyttöisen ampuma-aseen määritelmän ja tarkentamaan, tarkoitetaanko sillä esimerkiksi etälamautinta, joka on ainakin Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen vartiointista vastaavilla virkamiehillä käytössä yleisenä kyseenomaiseen toimintaan tarpeelliseksi koettuna voimankäyttövälineenä.

Amnesty International Suomen osasto ry toteaa, että tehostettu valvonta puuttuu voimakkaasti vapautensa menettäneiden yksityisyyden suojaan, ja pitää tärkeänä tapauskohtaista harkintaa normaalisuusperiaatetta kunnioittaen, eli järjestäen vapautensa menettäneiden olot vastaamaan mahdollisimman paljon normaaleja yhteiskunnassa yleensä vallitsevia oloja.

Ehdotuksen mukaan aggressiivisuuden ja päihtymyksen lisäksi esimerkiksi viranomaisten tietoon tullut sairaus voi olla peruste intensiivisemmälle valvonnalle. Amnesty muistuttaa tältä osin velvollisuudesta turvata vapautensa menettäneen pääsy tarpeidensa mukaiseen hoitoon. Hoitoa voivat tarvita myös esimerkiksi mielenterveysongelmista kärsivät, kuten traumaattisia kokemuksia kokeneet poliisin säilyttämät turvapaikanhakijat. Vapautensa menettäneen valvonta on järjestettävä niin, että tarve kiireelliseen hoitoon voidaan riittävän nopeasti havaita. Koska viranomaisilta ei edellytetä terveydenhoitoalan koulutusta, myös epäselvissä tilanteissa vapautensa menettänyt tulisi mahdollisimman nopeasti järjestää terveydenhuollon ammattihenkilön tutkittavaksi.

Voimakeinojen käytön osalta Amnesty pitää tärkeänä, että se on rajattu säännöksissä alueellisesti ja käyttötarkoituksiltaan vain virkatehtävien hoitamiseksi. Amnesty toteaa, että valitettavasti myös Suomessa on esiintynyt säilöönottotilanteissa sekä säilytystiloissa tarpeetonta voimakeinojen käyttöä. Siksi on tärkeää huolehtia siitä, että tällaisen voimakeinojen käyttöä koskevan toimivallan laajentamisen yhteydessä huolehditaan riittävällä tavalla koulutuksesta sekä voimankäyttöä koskevasta ohjeistuksesta. Poliisihallitus on ilmoittanut kouluttavansa henkilökuntaansa voimankäyttöön liittyvien vaaratilanteiden välttämiseksi säilytystiloissa, mutta koulutuksen tulee Amnesty mukaan sisältyä rakenteellisena osana vartiointitehtäviä suorittaville viranhaltijoille annettavaan koulutukseen eikä sitä tule suorittaa vain kertaluontoisena.

Tulli toteaa eristämistarkkailua koskevan ehdotetun 10 luvun 5 §:n osalta toimenpiteen maksimikestoajojen olevan nykyisen lain tarkoittamaa vastaavaa toimenpidettä lyhyempiä. Nykyisenkään lain mukaiset määräajat eivät aina ole riittäneet kielletyn esineen tai aineen poistumiseen vapautensa menettäneen kehosta, minkä vuoksi Tulli ehdottaa määräaikaisten säilyttämistä entisellään.

Toiseksi, eristämistarkkailun edellytyksenä säilyisi ehdotetussa säännöksessä se, että vapautensa menettäneellä epäillään perustellusti olevan säilytystilassa tai sinne tullessaan kehossaan kiellettyjä aineita tai esineitä. Tullin mukaan nykyisen säännöksen soveltamisella on aiheuttanut tulkinnanvaraisuutta se, että eristämistarkkailun toimittaminen on sidottu säilytystilassa olemiseen tai sinne tulemisen tilanteeseen. Epäselvää on ollut, voiko eristämistarkkailua soveltaa Suomeen saapuneeseen henkilöön, jonka kehossa on tullilain 18 §:n nojalla tehdyn läpivalaisun perusteella havaittu vieraita esineitä, sillä tällöin henkilö ei ole vielä ollut säilytystilassa eikä edes sinne tulossa, sillä läpivalaisutoimenpide toimitetaan tavallisesti terveydenhuollon yksikössä.

Samoin epäselvää on ollut, oikeuttavatko pakkokeinolain henkilönkatsastussäännökset pitämään henkilöä eristämistarkkailua vastaavassa toimenpiteessä putkalain tarkoittamaa vuorokausien pituista aikaa. Tulli ehdottaa, että kyseistä säännöstä muokataan siten, että se mahdollistaisi eristämistarkkailun myös mainitussa erityisesti Tullin toimialaan liittyvässä tapauksessa, joko säilytystilassa taikka terveydenhuollon yksikössä. Koska eristämistarkkailu ei tällöin olisi sidoksissa säilytystilaan, olisi eristämistarkkailun päättämistoimivaltaa koskevaa ehdotettua 10 luvun 10 §:ää muutettava vastaavasti.

Syyttäjälaitoksen mukaan on oletettavaa, että vartijoiden voimankäyttöoikeuksien laajentamisen myötä näiden virkatoimien kohteeksi joutuneiden henkilöiden tekemien kantelujen, tutkintapyyntöjen ja rikosilmoitusten määrä tulee lisääntymään.

Koska vartija kuuluu ehdotuksen mukaan poliisin kenttäjohdon ja yleisjohdon alaisuuteen tarpeen mukaan, olisi syyttäjälaitoksen mukaan selvitettävä, tulisiko tehtävissä, joissa vartijan toiminta liittyy joko poliisimiehen toimintaan kiinteästi tai tapahtuu poliisimiehen määräyksestä, asiassa aloitettava esitutkinta toteuttaa syyttäjän tutkinnanjohtajalla erityisiä tutkintajärjestelyjä koskevan esitutkintalain 2 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan.

Syyttäjälaitoksen mukaan mahdollista on myös, että ylimmille laillisuusvalvojille tehtävien kantelujen määrä tulee lisääntymään, koska voimakeinojen käyttäminen on potentiaalisesti kanteluherkkä virkatoimi.

Poliisi-, ulosotto-, syyttäjä- ja maistraattilakimiesten edunvalvontajärjestö PUSH ry toteaa, että voimakeinojen käyttöön liittyvän sääntelyn yhdenmukaistamista poliisilain kanssa voidaan pitää tarkoituksenmukaisena ratkaisuna. PUSH ry:n mukaan on kuitenkin huomioitava, että poliisilain voimakeinojen käyttöön varautumiseen ja käytöstä varoittamiseen liittyvä sääntely on paikoin ongelmallista.

Ensinnäkin poliisilaissa ei ole tehty riittävän selkeää erottelua voimakeinojen käytön ja hätävarjelun välillä. Tämä ilmenee hyvin poliisilain 2 luvun 18 §:stä, jonka mukaan voimakeinojen käyttöön on varauduttava sopivalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla jos virkatehtävää suoritettaessa on syytä epäillä kohdattavan vastarintaa tai rikoslain 4 luvun 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu oikeudeton hyökkäys. Kyseinen lainkohta tarkoittaa sanamuodon mukaisesti sitä, että poliisi käyttäisi hätävarjelutilanteessakin voimakeinoja puolustusteen sijaan.

Toisaalta ongelmallisuus liittyy esimerkiksi ampuma-aseen käytöstä päättämiseen. Poliisilain 2 luvun 19 §:n mukaan ampuma-aseella uhkaamisesta ja laukauksen ampumisesta päättää päällystään kuuluva poliisimies, jos se tilanteen kiireellisyys huomioon ottaen on mahdollista. Tilanne, jossa vartioimistehtävissä toimiva virkamies uhkasi ampuma-aseella tai ampui laukauksen päällystään kuuluvan poliisimiehen päätöksellä, ei liene realistinen. Säännökseen liittyvä poikkeus toki mahdollistaa ampuma-aseen käyttämisen ja sillä uhkaamisen vartioimistehtävää suorittavan virkamiehen omallakin päätöksellä.

Voimakeinojen käyttöä koskeva säännösehdotus on kattava. Asian jatkovalmistelussa tulisi vielä PUSH ry:n mukaan kiinnittää erikseen huomiota siihen, voiko vartioimistehtävissä toimiva virkamies kohdistaa voimakeinoja kolmanteen, kun kyse on 10 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettusta tilanteesta. Tilanne voi ajankohtaistua esimerkiksi silloin, kun ulkopuolinen henkilö yrittää mahdollistaa vapautensa menettäneen pakenemisen ja toimii aktiivisesti pakenemisen edistämässä. Selkeyden vuoksi asiaa voisi tarkentaa yksityiskohtaisissa perusteluissa ja ottaa puoltava kanta siihen, että sanotussa lainkohdassa myös kolmanteen kohdistuvat toimet voivat olla mahdollisia.

Helsingin poliisilaitos kiinnittää huomiota siihen, että vartijoiden kiinniotto-oikeus olisi tiukasti sidottu vapautensa menettäneiden vartiointityössä työskenteleviin ja vapautensa menettäneiden kuljetustehtävää suorittaviin vartijoihin siitä huolimatta, että kiinniotto-oikeus ulottuisi varsinaisen säilytystilan lisäksi myös muualle poliisitaloon.

Poliisilaitos toteaa, että tämä saattaisi johtaa siihen, että esimerkiksi poliisitalon aulassa työskentelevän vartijan kiinniotto-oikeudet lähtökohtaisesti poikkeaisivat säilytystilan vartijan kiinniotto-oikeuksista. Ongelmia saattaisi aiheuttaa, että vartijoiden vaihtaessa työpistettä, heidän kiinniotto-oikeutensa muuttuisi, mahdollisesti myös saman työvuoron aikana. Ongelmalliseksi voitaisiin katsoa myös se, etteivät kansalaiset voisi lähtökohtaisesti tietää, minkälainen kiinniotto-oikeus vartijalla on, koska sen laajuus olisi sidottu vartijan työtehtävään. Poliisilaitos kiinnittää tältä osin yleisellä tasolla huomiota siihen, että poliisilaitoksen palveluksessa olevien virkasuhteisten vartijoiden kiinniotto-oikeuden tulisi olla yhtäläinen.

Lounais-Suomen poliisilaitos pitää vartijoiden kiinniotto-oikeuksia säilytystilassa ja kuljetustehtävillä hyvänä käytännön ratkaisuna ja kiinnittää huomiota siihen, että voimankäyttövälineiden kouluttamisessa ja kantamisessa on eroavaisuuksia poliisilaitosten sekä myös poliisilaitosten sisällä olevien poliisivankilojen välillä. Poliisilaitos pitäisi hyvänä, että Poliisihallitus määrittäisi vartijoiden voimankäyttövälineet, jotta käytännöt olisivat yhtenäiset.

Sisä-Suomen poliisilaitos kiinnittää huomiota siihen, että poliisihallinnon ulkopuolelta tuleville uusille vartijoille koulutuksen saamiseen kuuluu välillä pitkiäkin aikoja, koska heillä ei ole virkaan etukäteen pätevöittävää koulutusta, kuten poliisimiehillä. Sama koskee myös Rikosseuraamuslaitokselta poliisihallintoon siirtyviä vartijoita, joille joudutaan järjestämään siirtymäkoulutus, jonka sisältöä ei ole valtakunnallisesti määritelty, joten jokainen poliisilaitos määrittelee koulutuksen sisällön ja keston itse.

Vartijoiden kuljetustehtävien lisäämisen myötä tulisi poliisilaitoksen mukaan myös harkita vartijoiden virka-aseen kanto-oikeuden lisäämistä.

Työterveyslaitos suosittelee lisäämään 10 luvun 7 §:ään maininnan siitä, että voimakeinojen käyttöön varautumisessa on tarpeen huomioida työntekijän turvallisuuden varmistaminen, esimerkiksi avun saaminen.

11 luku Vapautensa menettäneen kuljetus

Oikeusministeriö toteaa 11 luvun 2 §:n kuljetuksen kestoja koskevan säännöksen osalta, että se vastaa tutkintavankeuslain 14 luvun 2 §:ä. Kuitenkin viimeksi mainitun pykälän 3 momentti eli säännös siitä ”jos kuljetus tavanomaista vanginkuljetusreittiä tai -välinettä käyttäen kestää kuljetuksen syy, kuljetusmatkan pituus tai tutkintavangin terveydentila huomioon ottaen kohtuuttoman kauan, kuljetukseen on käytettävä muuta reittiä tai välinettä” on tässä perusteluissa (s. 163). Se tulisi oikeusministeriön mukaan nostaa lain tasolle tutkintavankeuslaissa olevan pykälän mukaisesti.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) pitää tärkeänä, että lainsäädäntökokonaisuudessa on kiinnitetty huomiota myös päihtyneiden kuljetuksessa huomioitaviin varotoimenpiteisiin kuljetuksen toteutuksen ja kulkuvälineiden osalta.

Amnesty International Suomen osasto ry toteaa, että säilöön otettujen ihmisten oikeuksien rajoittamista esimerkiksi kuljetustilanteessa puhelimen käyttöä rajoittamalla on huolellisesti harkittava suhteellisuus- ja välttämättömyysperiaatteiden mukaisesti ja niistä tulee antaa jatkuvaa koulutusta niitä tehtäviä hoitaville viranhaltijoille ja muille henkilöille.

Amnesty toteaa, että yhdenvertaisuusvaltuutettu on palautettavien henkilöiden maastapoistamisen valvontaraportissaan huomauttanut, että poliisin kynnys kerätä pois puhelimet on ollut verrattain matala vuosien 2014–2019 tarkastelujakson aikana. Valvonnassa havaittiin poliisin rajoittaneen palautettavien henkilöiden yhteydenpitoa omaisiinsa maastapoistamisen lähtövaiheessa jopa siten, ettei palautettavalle ole myöhemminkään annettu mahdollisuutta soittaa omaisilleen.

12 luku Ilmoituksen ja tiedon antaminen

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa, että paikallaan olisi säännös, joka käsittelisi poliisin velvollisuutta antaa toiselle viranomaiselle säilytysturvallisuustietoja esimerkiksi itsetuhoisuudesta sellaisesta vapautensa menettäneestä, joka siirtyy tuon toisen viranomaisen vastuulle.

13 luku Muutoksenhaku

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan muutoksenhakusäännöksillä ei ole juuri ollut käytännön merkitystä, mutta pyrkimys niiden selkeyttämiseen on hyvin perusteltu.

Esityksessä on apulaisoikeusasiamiehen näkemyksen mukaan kohtuullisesti onnistuttu parantamaan sääntelyä.

Oikeusministeriö toteaa muutoksenhakua koskevasta 13 luvusta, että sen säännökset parantavat oikeusturvaa verrattuna nykyiseen lakiin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta. Luettelo valituskelpoisista ratkaisuista ei kuitenkaan ole suositeltava sääntelytapa, eikä se toimi välillisenä valituskieltona (PeVL 20/2005 vp, PeVL 15/2012 vp, PeVL 34/2014 vp). Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan PeVL 20/2005 vp todennut, että kun vankeuslain ko. pykälässä oli mainittu yksityiskohtaisen luettelon lisäksi myös muut ko. lain nojalla tehdyt yleislain nojalla valituskelpoiset 17 (19) ratkaisut, luettelo ei vastannut perustuslakivaliokunnan suositusta, mutta ei ollut perustuslain kannalta ongelmallinen. Tällä perusteella oikeusministeriö katsoo, että myös nyt ehdotetun 13 luvun 1 §:n salliva luettelo muutoksenhakukelpoisista päätöksistä on mahdollinen, kun se sisältää myös 7 kohdassa mainitun muun valituskelpoisen ratkaisun. Näin todetaan myös pykälän perusteluissa ja esitysluonnoksen säätämisyjärjestysperusteluissa.

Oikeusministeriö huomauttaa, ettei 13 luvun 1 §:n 1 momentissa pidä sanoa ”saa vaatia oikaisua tai valittaa”, koska oikaisuvaatimus ja valitus eivät ole vaihtoehtoisia muutoksenhakukeinoja. Oikeusministeriön käsityksen mukaan ilmeisesti näiden päätösten osalta on tarkoitettu käytettävän ensi sijaisesti oikaisuvaatimusvaihetta. Valitusoikeus oikaisuvaatimuksen johdosta tehtyyn päätökseen seuraa yleislaeista, sitä ei tarvitse enää oikeusministeriön mukaan erikseen todeta. Oikeusministeriön näkemyksen mukaan 1 § voisi alkaa esimerkiksi seuraavasti: ”Oikaisua saa vaatia päätökseen, joka koskee...”. Hallintolain ja oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain mukaan oikaisuvaatimusoikeus/valitusoikeus on sillä, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa. Oikeusministeriön käsityksen mukaan tätä määritelmää ei ole varmaankaan tarkoitus tässä laissa kaventaa eikä leventää, joten muutoksenhakuun oikeutettua tahoja ei ole tarpeen eikä aiheellista tässä määritellä. Tämän seurauksena 1 §:n 2 momentin voi oikeusministeriön näkemyksen mukaan poistaa ehdotuksesta.

Oikeusministeriön mukaan 2 §:n muutoksenhakukiellot vaikuttavat pääosin perustelluilta, kun ne koskevat sellaisia päätöksiä, joissa viranomaisella on laaja harkintavalta ja ne liittyvät ennen kaikkea tarkoituksenmukaisuuskysymyksiin. Kuitenkin ne olisi oikeusministeriön näkemyksen mukaan syytä perustella vielä yksityiskohtaisemmin, jokainen muutoksenhakukielto erikseen. 1 momentin 5 kohdan osalta oikeusministeriö huomauttaa, että ainoastaan se seikka, että kyse on lyhytaikaisesta valvonta- ja tarkkailutoimenpiteestä, ei ole riittävä peruste muutoksenhakukiellon säätämiseksi.

Korkein hallinto-oikeus toteaa, että lakiehdotuksesta ei kaikin osin välity vaikutelmaa siitä, että sääntelyä olisi tarkasteltu kokonaisuutena erityisesti sen varmistamiseksi, että kaikkien ehdotetussa laissa tarkoitettujen ratkaisujen osalta olisi selvää, minkälainen päätös asiasta on tehtävä ja minkälaisia oikeussuojakeinoja päätöksenteon kohteella on käytettävissä.

Korkeimman hallinto-oikeuden mukaan muutoksenhakua koskevien säännösten tavanomaisesta poikkeavaa kirjoitustapaa ei voida kaikin osin pitää onnistuneena, vaikka se näyttäisi pitkälti vastaavan vankeuslakia ja tutkintavankeuslakia. Esimerkiksi 13 luvun 1 §:stä voi jäädä virheellinen vaikutelma, että oikaisuvaatimus ja valitus olisivat keskenään vaihtoehtoisia muutoksenhakukeinoja.

Korkein hallinto-oikeus toteaa, että ehdotuksen perusteella jää osin epäselväksi, miltä osin muiden kuin 13 luvun 1 §:ssä nimenomaisesti mainittujen päätösten on tarkoitettu olevan hallintolainkäytön järjestyksessä tapahtuvan muutoksenhaun kohteena. Korkein hallinto-oikeus kiinnittää tässä suhteessa huomiota myös siihen, että vankeutta ja tutkintavankeutta koskevan lainsäädännön muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä oli selvästi yksityiskohtaisemmin tarkasteltu muutoksenhakua koskevan sääntelyn suhdetta tosiasiallisena

hallintotoimintana pidettävään toimintaan (HE 45/2014 vp, s. 61). Tällainen tarkastelu olisi myös ehdotetun lain yhteydessä aiheellista jo muutoksenhakujärjestelmän kokonaisuuden hahmottamisen kannalta.

Korkein hallinto-oikeus toteaa selvyuden vuoksi, ettei edellä todettu merkitse sitä, että ehdotetussa laissa tulisi pyrkiä tyhjentävästi luettelemaan kaikki päätökset, joihin voi hakea muutosta.

Korkein hallinto-oikeus toteaa, että ehdotuksen perusteella jää jossain määrin jopa erikseen muutoksenhakukelpoisiksi tarkoitettujen päätösten osalta epäselväksi, minkälainen päätös ja missä vaiheessa asiasta on tehtävä. Esimerkiksi 4 luvun 4 §:ssä tarkoitettu maksuvälineiden hallussapitoa koskeva päätös on ehdotuksen mukaan valituskelpoinen, mutta 4 luvun 7 §:ssä ei ole – toisin kuin muiden kyseisessä luvussa tarkoitettujen päätösten osalta – säädetty mainitussa lainkohdassa tarkoitettujen päätösten tekemisestä tai muodosta. Laissa tulisi olla selkeät säännökset ainakin kaikkien sellaisten päätösten tekemisestä, jotka ovat ehdotuksen mukaan nimenomaisesti muutoksenhakukelpoisia.

Suomen lakimiesliitto toteaa, että muutoksenhaun osalta tulee huomioida, erityisesti jos oikaisuvaatimus edellyttää kirjallista päätöstä ja valitusosoitusta, henkilön kielelliset oikeudet, tulkkauksen hoituminen ilman määräajan menettämistä, henkilön lukutaitoisuus sekä mahdollinen selkokielisen päätöksen tarve.

3.2 Laki kuolemansyyn selvittämisestä

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies tuo esiin, että sen lisäksi, mitä nyt säädetään ns. putkakuoleman ilmoittamisesta syyttäjälle, on poliisin ja Syyttäjälaitoksen ohjeistuksessa menty pidemmälle. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan tämän lainmuutoksen yhteydessä syyttäjälle ilmoitettaviin tapauksiin voitaisiin kirjata vakiintunut nykykäytäntö eli putkakuolemien lisäksi poliisin tulisi ilmoittaa syyttäjälle myös, mikäli joku on kuollut poliisin voimankäytön seurauksena.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain 7 §, koska sen 2 momenttiin tehdään tekninen lakiviittausmuutos uuteen ehdotettuun lakiin. Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan mainitun lain sääntely on monin osin vanhentunutta ja myös 7 §:n osalta tiedetään tiettyjä uudistustarpeita. Pykälän uudelleen antaminen on tietynlainen kannanotto sen ajantasaisuudesta, joten sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa, että kyseisestä pykälästä muutetaan ainoastaan mainittu 2 momentti, eikä anneta siis koko 7 §:ää uudelleen.

3.3 Laki rikostorjunnasta Tullissa

Tulli toteaa, että lähinnä poliisihallituksen näkökulmasta laaditussa hallituksen esitysluonnoksessa on paikoin seikkoja, jotka edellyttäisivät koordinoitua myös Tullin kanssa.

Tulli yhtyy ehdotukseen siltä osin, kun sen perustelujen mukaan pienempien säilytysmäärien vuoksi Tullin osalta ei olisi tarpeen säätää kolmiportaisesta säilytystilaorganisaatiosta, joten Tullin hallinnonalan osalta ei olisi säännöstä vartiointitehtävissä toimivasta virkamiehestä.

Tullin mukaan säilytystilan johtajan ja esimiehen tehtävien ja aseman osalta Tullin rikostorjuntalakeja olisi hyvä täsmentää. Poliisin osalta säilytystilaorganisaatiossa ylin johto- ja valvontavastuu olisi ehdotetun lain 1 luvun 7 §:n perustelujen mukaan poliisilaitoksen poliisipäälliköllä. Säilytystilan johtajalla taas olisi säilytystilaorganisaatiossa ylin valvontavastuu

ja yleistoimivalta saman luvun 6 §:ssä tarkoitettujen vartiointitehtäviin liittyvien päätösten tekemiseen. Säilytystilan esimies olisi mainittujen perusteluiden mukaan johtajan alaisuudessa toimiva työvuoroihin liittyvä työnjohdollinen esimies. Ehdotetussa Tullin rikostorjuntalain muutoksessa säilytystilan johtaja ja esimies taas näyttäisivät rinnastuvan toisiinsa. Tulli ehdottaa asiantilan selkeyttämistä tältä osin.

3.4 Laki henkilötietojen käsittelyssä poliisitoimessa

Tietosuojavaltuutettu toteaa henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 6 §:ään lisättäväksi ehdotetun 1 momentin 5 kohdan osalta, että sääntelyratkaisua tulisi vielä arvioida siltä osin, kuuluvatko nyt kysymyksessä olevat poliisin tehtävät poliisin tutkinta- ja valvontatehtäviin vai poliisin muihin lakisääteisiin tehtäviin.

3.5 Rajavartiolaki

Sisäministeriön rajavartio-osasto toteaa, että se pitää ehdotettuja rajavartiolain 8 luvun 35 d ja 61 §:n muutosehdotuksia sisällöltään asianmukaisina.

4 Jatkovalmisteluun liittyvät muut huomiot

4.1. Vaikutusarvioinnit

Sosiaali- ja terveysministeriö kiinnittää huomiota siihen, että esityksen mukaan vapaudenmenetyksen aikana tarpeelliseksi todettu ja toteutettu terveydenhoito ja sairaanhoito kustannettaisiin 5 luvun 4 §:n mukaan jatkossa kokonaisuudessaan sosiaali- ja terveyspalveluiden rakenneuudistusta koskevassa esityksessä (HE 241/2020 vp) hyvinvointialueiden rahoituksesta annettavaksi ehdotetussa laissa tarkoitetulla valtion rahoituksella, mutta tässä rahoitusta koskevassa esityksessä ei ole kuitenkaan mainintaa vapautensa menettäneiden terveydenhuollosta tai arvioita kustannusten määrästä. Putkalain esitys kaipaa kustannusten osalta siten vielä tarkentamista.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa myös, että esityksestä puuttuu kokonaan lapsivaikutusten arviointi. Uuteen lakiin ehdotetaan alaikäisiä ja nuoria koskevaa sääntelyä, mutta säännösten suhdetta nykysääntelyyn on ministeriön mukaan hankala hahmottaa, koska vaikutusarvioinnit puuttuvat. Lapsidirektiivin vaatimukset terveydenhuoltoa koskien on kuitenkin sosiaali- ja terveysministeriön mukaan huomioitu.

Valtiovarainministeriö toteaa, että esityksen merkittävin resurssivaikutus kohdistuu poliisin määrärahoihin. Säilytystilojen riittävän henkilöresursoinnin varmistaminen on tarpeen luonnoksessa esitettyjen tavoitteiden saavuttamiseksi. Jotta esityksen vaikutukset viranomaishenkilöstön mitoittamiseen pysyisivät rajattuina, tulisi esityksen mukaiset lisäresursointia edellyttävät toimet pyrkiä toteuttamaan kustannuslisäystarpeita rajoittavilla ratkaisulla. Tämän saavuttamiseksi olennaisia tekijöitä ovat esimerkiksi säilytystilaverkoston mitoitus ja rakenne, valvontahenkilöstön rinnakkaiset tehtävät sekä valvontateknologian hyödyntäminen. Lähtökohtaisesti hallituksen esityksen mukaiset tehtävät tulee hoitaa käytettävissä olevien määrärahojen uudelleenkohdennuksin.

Valtiovarainministeriö toteaa, että lausunnolla olevalla esityksellä arvioidaan olevan vaikutuksia ensi kertaa vuoden 2023 talousarvioon eikä esityksen mukaisia määrärahoja ole otettu huomioon Julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2022- 2025. Valtiovarainministeriö katsoo, että asia voidaan käsitellä ja siihen ottaa kantaa vuosien 2023-2026 Julkisen talouden suunnitelman käsittelyn yhteydessä. Valtiovarainministeriö varaa tilaisuuden ottaa kantaa asiaan tuossa yhteydessä.

Ahvenanmaan maakunnan hallitus toteaa, että ehdotus sisältää enimmäkseen säännöksiä asioista, joihin liittyvä lainsäädäntövalta kuuluu Ahvenanmaan itsehallintolain (1991:71) 27 §:n 1, 2, 21, 23 ja 24 kohdan mukaan valtakunnalle. Poliisihallinnosta Ahvenanmaan maakunnassa annetun tasavallan presidentin asetuksen (56/2020) 1 §:n 2 momentin mukaan maakunnan poliisin tehtävänä on ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta sekä suorittaa muut poliisille kuuluvat tehtävät, jollei toisin erikseen säädetä laissa tai asetuksessa taikka määrätä 4 §:n nojalla. Lausunnossa todetaan, että Ahvenanmaan poliisilaitos hoitaa myös tehtävät, jotka liittyvät poliisin säilyttämien henkilöiden kohteluun. Asetuksen 2 §:n mukaan edellä 1 §:n 2 momentissa tarkoitettujen tehtävien kustannuksista, siltä osin kuin tehtävät kuuluvat valtakunnan lainsäädäntövaltaan, vastaa valtakunta sen mukaan kuin sisäministeriö ja Ahvenanmaan maakunnan hallitus sopivat.

Ahvenanmaan maakunnan hallitus pitää positiivisena, että ehdotettavat säännökset lisäävät eri tahojen oikeusturvaa. Ehdotettavien säännösten täytäntöönpano aiheuttaa kuitenkin suuria kustannuslisäyksiä ja toteuttamiseen liittyviä haasteita. Ahvenanmaan poliisilaitokselle suurimmat vaikutukset aiheutuvat yksinvartiointista luopumisesta, lisääntyvistä henkilöstötarpeista, säilyttämisen- ja tutkintavastuun eriyttämisestä sekä mahdollisesti lisääntyvistä kuljettamistarpeista. Jos mietinnössä ehdotettava sääntely tulee velvoittavaksi, tulisi valtakunnan vastata sopimusasetuksen 2 §:n mukaisesti kustannuksista. Ensisijaisesti tulisi kuitenkin selvittää mahdollisuutta jonkinlaiseen poikkeusmenettelyyn tai erityissääntelyyn.

Tulli toteaa, että esityksessä on arvioitu uuden putkalain aiheuttamia kustannuksia vain poliisin osalta. Kuitenkin muun muassa Poliisihallituksen määräyksiä vastaavien kattavien hallinnollisten määräysten antamistehtävä sekä muun muassa ehdotetut säilytystilojen rakenteelliset parannukset, tutkinta- ja säilytystehtävien eriyttäminen sekä vartiointiin liittyvät ehdotetut muutokset aiheuttaisivat merkittäviä lisäkustannuksia myös Tullille. Kustannuksia aiheuttaa myös vartiointiin liittyvän koulutuksen vahvistaminen Tullissa. Jatkovalmistelussa Tulli toivookin myös sille aiheutuvien lisäkustannusten arviointia. Tässä tehtävässä Tulli antaa mielellään tukeaan.

Suomen Lakimiesliitto toteaa, ettei esityksessä ole tehty sukupuolivaikutusten arviointia. Esityksessä selostetaan sukupuolen huomioon ottamisesta mm. vapautensa menettäneiden henkilöiden säilyttämisen eriyttämisestä sekä henkilöntarkastuksen suorittamisen yhteydessä, mutta siinä ei ole kuitenkaan huomioitu esimerkiksi muunsukupuolisia tai muita haavoittuvassa asemassa olevia, vapautensa menettäneitä henkilöitä. Lakimiesliiton mukaan, kun on kyseessä henkilön vapauden menettäminen, olisi erityisen tärkeää tunnistaa henkilön mahdollinen haavoittuva asema sekä erityistarpeet.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun näkemyksen mukaan esitettyä säädöstä ei ole riittävällä tavalla arvioitu vammaisten henkilöiden oikeuksien yhdenvertaisen toteutumisen ja sitä koskevan sääntelyn, muun muassa YK:n vammaisyleissopimuksen ja yhdenvertaisuuslain 15 §:n (velvoite kohtuullisiin mukautuksiin), näkökulmista. Valtuutettu katsoo tarpeelliseksi, että asian jatkovalmistelussa esitys arvioidaan ja lisätään tarvittavia perusteluita tästä näkökulmasta.

4.2. Erinäiset huomiot

Hämeen poliisilaitos esittää mainintaa säilössä pidettävän äänioikeuden toteuttamisesta tarvittavine oheiskommenteineen, joka kuuluu säilöttävän perusoikeuksiin myös kiinnipitoaikana.

Poliisihallitus toteaa, että se on osaltaan selvittänyt vaali- ja osallistumisoikeuksien toteuttamista ennakoäänestysten aikaan. Tällöin vapautensa menettäneen äänioikeus voidaan turvata siten, että säilytystilan sijaintikunnan kunnanhallituksen nimeämä vaalitoimikunta kävisi ennakoäänestysaikana varmistamassa äänioikeuden käyttämisen. Poliisihallituksen mukaan poliisin säilytysvastuulla olevien henkilöiden osalta varsinainen käytännön haaste on kuitenkin säilytyksen lyhytaikaisuus ja vapaudenmenetyksen sijoittuminen varsinaiselle äänestyspäivälle. Tällöin vapautensa menettänyt voi jopa menettää äänioikeutensa, jos hänen vaali- ja osallistumisoikeuttaan ei voida turvata. Lisäksi oman haasteensa tuovat poliisihallituksen mukaan ne tilanteet, joissa äänioikeutettu on vapautensa menettäneenä muulla paikkakunnalla kuin sillä, jossa hän voisi vaalilain (714/1998) 67 §:n 1 momentin mukaan käyttää äänioikeuttaan.

Tulli toteaa, että ehdotettava putkalaki edellyttää poliisilaitoksilta kattavaa työjärjestysten ja säilytystilojen järjestyssääntöjen päivittämistä. Ehdotettavat säännökset edellyttävät HE-luonnoksen luvun 5.3 mukaan Poliisihallitukselta valtakunnallisesti yhdenmukaisten säilytystilojen hyväksymiskriteerien käyttöä, mikä tarkoittaa säilytystilojen ominaisuuksien ja varustuksen yhdenmukaistamista. Tullin säilytystilojen osalta vastaava tehtävä kuuluisi Tullille.

Tulli esittääkin harkittavaksi, voisiko ehdotettavassa uudessa putkalaissa olla jonkinlainen virastojen velvollisuuksia ja päätösvaltaa koskeva 'hallinnonalaneutraali' yleissäännös, joka korvaisi lukuisten putkalakiin viittaavien säännösten tarpeen Tullin hallinnonalan laeissa. Jollei näin voida tehdä, olisi kaikki vastaavat säännökset lisättävä rikostorjunnasta Tullissa annettuun lakiin. Siten tähän lakiin tulisi Tullin mukaan tehdä runsaasti muitakin muutoksia kuin siihen nyt ehdotetaan tehtävän.

Ulkoministeriö esittää, että luonnoksen luvussa 2.1.1. kansainvälisistä sopimuksista ja suosituksista, Euroopan ihmisoikeussopimuksen yhteydessä mainitaan sitä tulkitseva Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT). Ulkoministeriö katsoo, että luvussa 2.1.1. tulisi viitata myös kansalaisyhteiskuntaoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen valinnaiseen pöytäkirjaan valitusmenettelystä (Sops 7 ja 8/1976), joka mahdollistaa yksilövalitusten tekemisen ihmisoikeuskomitealle (Human Rights Committee, CCPR), jos henkilö tai henkilöryhmä katsoo sopimusvaltion loukanneen heidän yleissopimuksella tunnustettuja oikeuksiaan.

Samassa luvussa mainitun Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai alentavan kohtelun vastaisen yleissopimuksen yhteydessä olisi ulkoministeriön mukaan aiheellista mainita myös yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja kansallisesta ja kansainvälisestä valvontajärjestelmästä, joka vahvistaa vapautensa menettäneiden henkilöiden suojelua kidutusta ja muuta julmaa, epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua tai rangaistusta vastaan sekä korostaa valtioiden velvollisuutta ryhtyä tehokkaisiin toimiin kidutuksen ehkäisemiseksi.

Edelleen samassa luvussa tulisi ulkoministeriön mukaan mainita myös YK:n lapsen oikeuksia koskevaan yleissopimukseen (SopS 59 ja 60/1991) tehty valinnainen pöytäkirja valitusmenettelystä (SopS 4 ja 5/2016), joka mahdollistaa yksilövalitusten tekemisen yleissopimuksella perustetulle lapsen oikeuksien komitealle (Committee on the Rights of the Child, CRC).

Ulkoministeriö toteaa, että luonnoksen sivuilla 46 ja 57 on viitattu YK:n kidutuksen vastaisen komitean Suomelle antamiin loppupäätelmiin ja suosituksiin (CAT/C/FIN/CO/7) hallituksen seitsemännen määräaikaisraportin (CAT/C/FIN/7) tarkastelun jälkeen, ja katsoo, että luonnoksessa olisi aiheellista tuoda esiin myös YK:n ihmisoikeuskomitean 26.3.2021 antamat tuoreet loppupäätelmät (CCPR/C/FIN/CO/7) Suomen seitsemännestä määräaikaisraportista (CCPR/C/FIN/7).

Luonnoksen sivulla 46 taas mainitaan, että YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen täytäntöönpanoa valvova YK:n kidutuksen vastainen komitea (Committee against Torture, CAT) on Suomen yhdistetyn viidennen ja kuudennen määräaikaisraportin (CAT/C/FIN/5–6) tarkastelun jälkeen hyväksymissään loppupäätelmissä ja suosituksissa (CAT/C/FIN/CO/5-6) kehottanut Suomea muuttamaan lainsäädäntöä siten, että tutkintavangit siirrettäisiin nykyistä nopeammin poliisin säilytystiloista vankiloihin. Ulkoministeriö katsoo, että luonnoksessa tulisi viitata komitean viimeisiin loppupäätelmiin viidennen ja kuudennen määräaikaisraportin loppupäätelmien sijaan.

Puolustusministeriö toteaa, että 3 luvun 5 §:n ulkoilua koskevan säännöksen osalta (s. 103), että vapautensa menettäneelle on pääsääntöisesti annettava mahdollisuus ulkoilla vähintään tunti päivässä. Lisäksi todetaan, että tällaisen mahdollisuuden järjestäminen ei koske henkilöä, joka on vapautensa menettäneenä poliisilain 2 luvun 2, 5, 9 tai 10 §:n perusteella eli jolloin vapaudenmenetyksen kesto on lyhytaikaista.

Suora viittaus tiettyihin poliisilain säännöksiin vaikuttaisi johtavan siihen, että Puolustusvoimien osalta ei vastaavalla tavalla voitaisi huomioida vapaudenmenetyksen lyhytkestoisuuden vaikutusta vapaudenmenetyksen toteutuksessa. Viittauksia poliisilain säännöksiin on edellä mainitun 3 luvun 5 §:n lisäksi 1. lakiehdotuksen 3 luvun 6, 11 ja 12 §:ssä, 4 luvun 1 ja 5 §:ssä sekä 10 luvun 3 §:ssä.

Puolustusvoimissa kuitenkin valtaosa vapautensa menettäneistä on kiinniotettuja nimenomaan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 15 §:n perusteella lyhytkestoisesti kurin, järjestyksen ja turvallisuuden säilyttämiseksi tai palauttamiseksi. Tarkoituksenmukaista olisikin, että lyhytkestoisen vapaudenmenetyksen merkitys vapautensa menettäneen oikeuksiin huomioitaisiin myös siltä osin, kun vapautensa menettänyt henkilö on Puolustusvoimien säilytystilassa. Puolustusministeriö esittää sen vuoksi harkittavaksi, tulisiko edellä mainituissa lakiehdotuksen 3 luvun 5, 6, 11 ja 12 §:ssä, 4 luvun 1 ja 5 §:ssä sekä 10 luvun 3 §:ssä viitata poliisilain lisäksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 15 §:ään.

Syyttäjälaitos kiinnittää huomiota siihen, että ehdotuksen mukaan yksityiskohtaisia määrittelyjä poliisin säilyttämien henkilöiden ruokailuun, ulkoiluun ja hallussa pidettävän omaisuuden liittyen tulee tarkentaa Poliisihallituksen määräyksellä. Käytännössä tämä edellyttää, että riittävällä tavalla pitää varmistaa Poliisihallituksen määräysten vastaavuus ja sopusointu muuhun lainsäädäntöön. Muussa tapauksessa tarkentavien määräysten mukainen toiminta on omiaan johtamaan tulkintaerimielisyyksiin, joita viime kädessä ratkaistaan hallintotuomioistuimissa, kuten julkisuuslain soveltamisen osalta on käynyt.

Syyttäjälaitoksen mukaan tarkennettaviksi käsitteiksi jäävät virkamiehen toiminnan säännösten mukaisuutta arvioitaessa esimerkiksi ruokahuoltoon koskeva säännös terveellisestä, monipuolisesta ja riittävästä ravinnosta (3 luku 4 §) sekä omaisuutta koskevat määrittelyt kuten vähäinen omaisuus, joka on mahdollista ottaa mukaan säilytystilaan (4 luku 1 §) sekä vähäinen omaisuus (4 luku 3 §), jota ei merkitä omaisuusluetteloon kuin vapautensa menettäneen erillisestä pyynnöstä. Lisäksi täsmennystä vaativa käsite on esimerkiksi ”muu kuin vapautta rajoittava keino” 11 luvun 1 §:n 2 momentissa.

Mikäli käsitteet jäävät tulkinnanvaraisiksi, se aiheuttaa syyttäjälaitoksen mukaan ylimääräistä viranomaistyötä esimerkiksi kantelujen ja rikosilmoitusten käsittelyssä. Tulkinnanvaraisuus aiheuttaa myös oikeusturvariskin sekä säädöksen soveltajalle, että henkilölle, johon säädöksen mukainen viranomaistoiminta kohdistuu.

Syyttäjälaitoksen mukaan poliisihallituksen yhtenäiset määräykset tulevat edesauttamaan toimintojen yhdenmukaisuutta ja helpottavat virkavelvollisuuden sisällön määrittelyä niin virkamiehen kuin häntä valvovien viranomaisten näkökulmasta. Yhdenmukaisuus parantaa virkamiesten oikeusturvaa ja mahdollistaa sekä poliisimiesten, vartijoiden että poliisilaitosten toiminnan tarkoituksenmukaisen valvonnan.